

Universitetet
i Stavanger

Ondskap

- En analyse av hva individuell ondskap og soloterrorisme, eksemplifisert ved skoleskyting, innebærer og hvordan man som sosialarbeider og medmenneske kan forebygge.

INSTITUTT FOR SOSIALFAG

MASTER I SOSIALT ARBEID JUNI 2018

SKREVET AV: CATRINE TORGENSEN

VEILEDER: TORGEIR M. HILLESTAD, PROFESSOR V/UIS

UNIVERSITETET I STAVANGER

MASTERSTUDIUM I SOSIALFAG MASTERGRADSOPPGAVE	
Semester: Vår 2018	
Forfatter/Masterkandidat: Catrine Torgersen Veileder: Torgeir M. Hillestad	
Tittel på masteroppgave Norsk tittel: Ondskap – En analyse av hva individuell ondskap og soloterrorisme, eksemplifisert ved skoleskyting, innebærer og hvordan man som sosialarbeider og medmenneske kan forebygge. EVT. Engelsk tittel: Evil – An analyses of what individual evil and solo terrorism, exemplified with school shooters, contains and how to prevent future attacks as a social worker and fellow human.	
Emneord/Stikkord: Begrepsanalyse, Realisme, Ondskap, Individuell ondskap, soloterrorisme, skoleskyting, forebygging	
Antall sider: 86	
Stavanger: 01.06.2018 Dato/År	Catrine Torgersen Kandidatens navn

Forord

Det å komme i mål med en masterstudie har lenge vært et ønske. Det er nå fem år siden jeg ble ferdig utdannet vernepleier. Jeg ønsket da å jobbe noen år før jeg hev meg ut på nye studier. Jeg arbeidet tre år på akutt psykiatrisk avdeling på Universitetssykehuset i Stavanger for så å bytte jobb til en barne- og avlastningsbolig der jeg jobber nå. Jeg har arbeidet 80% under masterstudiet noe som har vært utfordrende med tanke på å få tiden til å strekke til, men erfaringene jeg har fått gjennom arbeidet mitt har gitt meg uvurderlige innspill og hjelp under studiet.

Jeg ønsker først og fremst å takke veilederen min Torgeir Hillestad som har komt med mange gode kommentarer og oppmuntrende ord. Jeg ønsker også å takke familie, venner, kollegaer og medstudenter som har motivert meg og deltatt i gode diskusjoner gjennom hele studieforløpet. Jeg har ikke tellingen på hvor mange ganger dere har støttet og motivert meg. Jeg hadde ikke kommet meg gjennom studiet uten støtten fra dere. En spesiell takk til medstudent Jannicke som jeg har delt kontor med det siste semesteret. Takk for mange gode pauser sammen, gode innspill og samtaler. Takk til søsteren min Lene som leste gjennom oppgaven og ga god tilbakemelding.

Innholdsfortegnelse

Sammendrag	7
1.0 Innledning.....	9
1.1 Bakgrunn for valg av tema og problemstilling	9
1.2 Presentasjon av problemstilling	10
1.3 Oppbygging av oppgaven	10
2.0 Metode	11
2.1.0 Begrepsanalyse.....	11
2.1.1 Utvalg – case studier	12
2.1.2 Troverdighet	12
2.2 Realisme	13
2.3 Multifaktorielt perspektiv	15
3.0 Ondskap - Teoretiske posisjoner	16
3.1 Baumeister	17
3.2 Alford.....	19
3.3 Vetlesen.....	20
3.4 Moral	21
3.5 Svendsen	23
3.6 Hannah Arendt	26
3.7 Stanley Milgram og Philip Zimbardo	26
3.8 Ondskap som fenomen i sosialfaglig arbeid og i ulike situasjoner	28
3.9 Et begrep om ondskap – oppsummering	30
4.0 Individuell ondskap	32
4.1 Soloterrorisme.....	32
4.2 Frykt og vold	34

4.3 Masse mord.....	35
4.4 Lone Wolf Terrorism.....	38
4.5 Totalitære ideologier.....	39
4.6 Tilregnelighet.....	41
4.7 Skoleskyttere.....	42
5.0 Empiri: Case studier.....	45
5.1 Anders Behring Breivik.....	45
5.2 Timothy McVeigh.....	47
5.3 Ted Kaczynski.....	49
5.4 Marc Lepine.....	51
5.5 Thomas Watt Hamilton.....	52
5.6 Eric Harris og Dylan Klebold.....	53
5.7 Seung-Hui Cho.....	55
5.8.0 Sammenligning.....	56
5.8.1 Oppvekst og familierelasjoner.....	57
5.8.2 Sosiale ferdigheter og mobbing.....	57
5.8.3 Feminisme.....	57
5.8.4 Andre ideologier.....	58
5.8.5 Psykiatriske diagnoser.....	59
5.9 Funn.....	60
5.10.0 Hvordan forebygge mot soloterrorisme/skoleskyting.....	61
5.10.1 Foreldrenes ansvar?.....	61
5.10.2 Ta trusler på alvor som forebygging.....	63
5.10.3 Straff som forebygging.....	64

5.10.4 Fysiske midler som forebygging	64
5.10.5 Forebygge med å kunnskapsgjøre studenter	65
5.10.6 Ikke la seg terrorisere som forebygging	65
5.10.7 Positivt skolemiljø som forebygging	66
5.10.8 Krisehåndtering som forebygging	66
5.10.9 Felles respekt som forebygging	66
5.10.10 Tilhørighet til nærmiljøet som forebygging	67
5.10.11 Gode rollemodeller som forebygging	67
5.10.12 Trening i sosial kompetanse som forebygging	68
5.11 The March for Our Lives	69
6.0 Drøfting	71
7.0 Avslutning	82
8.0 Referanser	84

Sammendrag

Min masteroppgave er utført som en begrepsanalyse med et realismeperspektiv. Jeg har sett på fenomenet ondskap som jeg har spisset inn mot individuell ondskap, soloterrorisme og herunder skoleskytere. Jeg har sett etter likhetstrekk blant soloterrorister og forsøkt å komme frem til mulige forebyggende tiltak. Jeg valgte dette temaet da det dessverre har blitt svært aktuelt i dagens samfunn. Jeg mener at man må snakke om utfordringer i samfunnet for å klare å stanse dem.

Min valgte problemstilling er: Hvordan kan fenomenet ondskap forklare menneskers tilbøyelighet for å ty til ekstreme handlinger? Er det likhetstrekk blant soloterrorister, eksemplifisert ved skoleskytere og hvordan kan man fange dem opp?

Ondskapsfenomenet har blitt forsøkt forklart på flere måter. Ondskap er en målrettet trussel om vold eller vold mot andre for egen vinning, for eksempel for å få frem egen ideologi. Det er viktig å se på fenomenet ondskap med et multifaktorielt perspektiv der man ser på både sosiale, psykologiske og biologiske faktorer. Det er ikke nok å kun se på en faktor.

Menneskets moral henger tett i sammen med ondskap. Empati er en grunnleggende evne for et menneske å ha for å utvikle moralen. Empatibegrepet går ut på menneskers medfølelse og evne til å sette seg inn i andres situasjon, og viljen til å hjelpe andre kan sies å være selve fundamentet i moralen.

Individuell ondskap og soloterrorisme er en annen viktig del av oppgaven. Her ser jeg på menneskets evne til å utføre grusomme handlinger mot andre uten noen tilknytning til for eksempel andre terrororganisasjoner eller nettverk. Derimot ser jeg at flere soloterrorister har forsøkt å knytte seg til et større nettverk men at de har blitt avvist på bakgrunn av deres svært ekstreme holdninger og spesielle personlighet. En soloterrorist handler alene, eller med hjelp fra en til to personer, og utfører terrorhandlingen for å sette lys på deres ideologi eller politiske meninger. Likhetstrekk jeg fant hos skoleskyterne og andre soloterrorister er at alle hadde store sosiale problemer, de ble mobbet og hadde lite eller ingen venner. Ingen av dem hadde kjæreste, og slet med forholdet til kvinner. Flere hadde psykiatriske diagnoser av ulik

grad, men jeg har kun sett på soloterrorister som er tilregnelige for handlingene sine. Noe som gjerne skiller soloterroristene fra skoleskyterne som undergruppe er at soloterroristene hadde en større forpliktelse til en ideologi. Det kan derimot se ut som skoleskyterne hadde et hevnmotiv da alle hadde blitt mobbet og utførte angrepet mot skolen de gikk på (med unntak av Hamilton). Derimot var det ikke kun mobberne som ble drept i angrepet men også uskyldige medelever. Jeg vil minne alle på viktigheten av et multifaktorielt perspektiv. Det er ikke slik at dersom en person har blitt mobbet så vil denne personen bli en skoleskyter. De aller fleste vil bli godt fungerende medlemmer av samfunnet. Det krever flere faktorer som spiller inn.

Mot slutten av oppgaven min så jeg på om det er mulig å forebygge en skoleskyting. Hva jeg fant da er at det er viktig å lære både studenter og ansatte på skolene hva de skal se etter, hvordan de skal hjelpe og ikke minst hvordan de skal håndtere krisen dersom den oppstår. Det er viktig å tidlig lære elever god sosial kompetanse, herunder god moral. Det at skolene har en tett tilknytning til nærmiljøet kan også være essensielt for at elevene skal føle en tilhørighet til samfunnet.

Til slutt vil jeg nevne demonstrasjonene som har funnet sted i USA kalt «The march for our lives». Etter enda en skoleskyting startet studentene en stor demonstrasjon der de krever strengere våpenlover. Dersom det er vanskeligere å få tak i våpen så kan det være med på å begrense antall skoleskytinger.

1.0 Innledning

I dagens samfunn er det mye oppmerksomhet rundt terrorisme. Det er ikke rart med tanke på antall terrorangrep som har skjedd både i vesten og resten av verden de siste årene. Jeg kan merke et økt fokus på dette her i Norge, spesielt etter 22 Juli 2011 når terroren kom til Norge. Det har også vært flere angrep i naboland som Sverige, England, Frankrike m.fl. Det at terroren skjer i Europa, der vi bor og mange reiser på ferie gjør antagelig at vi kjenner mer på frykten. Det at det er økt fokus på terrorisme og ondskap merker jeg når jeg ser på nyheter, leser avisen, alle bøkene som har kom ut om temaene de siste årene og jeg opplever at det er et hyppig samtaleemne blant mange, spesielt når det er snakk om hvor man skal reise på ferie. Jeg ønsker gjennom oppgaven min å forsøke å få en forståelse for hva som kan drive et menneske til ondskap. Herunder vil jeg se ekstra nøye på soloterrorisme og hva som kan få et enkeltmenneske til alene å utføre et terrorangrep, og spisser det etter hvert enda litt mer inn og ser på skoleskyting. Dette gjør jeg fordi jeg tenker at dersom vi har en forståelse for hvorfor noe slikt kan skje, vil det være lettere å forebygge og stanse disse angrepene.

1.1 Bakgrunn for valg av tema og problemstilling

Når jeg startet på studiet så hadde jeg ikke som mange andre allerede bestemt meg for hva jeg ønsket å skrive masteroppgaven min om. Derimot hadde valgfaget avvik, ondskap og menneskeverd allerede i forkant av studiet fanget interessen min, og jeg fant det derfor naturlig å gå i denne retningen. Under forelesningene ble jeg bare mer interessert i fenomenet ondskap og bestemte meg for at det var det jeg skulle skrive om.

Når jeg tenker tilbake så er nok terrorangrepet i Oslo og på Utøya 22 Juli 2011 også noe som fikk meg til å reflektere rundt fenomenet ondskap, og ikke minst over hva som kan få en person til å utføre slike grusomme handlinger uten å vise noen form for anger eller empati med ofrene og deres pårørende i etterkant. Slike angrep ser jeg har blitt mer og mer «vanlig» de siste årene. Jeg mener derfor at det er noe vi må få mer kunnskap om. Det er spesielt viktig dersom vi skal klare å forebygge og stanse slike grusomme handlinger.

1.2 Presentasjon av problemstilling

Jeg har valgt og utformet problemstillingen:

Hvordan kan fenomenet ondskap forklare menneskers tilbøyelighet for å ty til ekstreme handlinger? Er det likhetstrekk blant soloterrorister, eksemplifisert ved skoleskytere og hvordan kan man fange dem opp?

1.3 Oppbygging av oppgaven

Jeg vil starte med å få en forståelse for fenomenet ondskap, for så å spisse det inn mot individuell ondskap. Jeg vil forsøke å sammenligne og finne fellestrekk hos noen utvalgte soloterrorister, herunder skoleskytere. For deretter å se om det finnes en måte å forebygge/fange dem opp.

2.0 Metode

Jeg har hatt noen problemer med å finne god litteratur om min valgte metode, så det har gått med litt tid på dette. Jeg klarte etter hvert å finne frem til noen (som jeg mener er) gode referanser. I neste kapittel har jeg brukt referanser som vil gi en forståelse av fenomenet ondskap. I resten av oppgaven har jeg valgt ut biografisk litteratur som spisser seg inn mot soloterrorisme, og etter hvert spisset det mer inn mot skoleskytere som en undergruppe, for så å avslutte med litteratur på hva man kan gjøre for å forebygge mot soloterrorisme. Jeg skal utføre en litteraturstudie.

2.1.0 Begrepsanalyse

Jeg har valgt å utføre min masteroppgave som begrepsanalyse. Dette går ut på å kartlegge de spesifikke kjennetegnene i et begrep som utgjør begrepets innhold, som i min oppgave er fenomenet ondskap. Jeg vil undersøke og se på tidligere litteratur for å klargjøre definisjonen av ondskap og forsøke å finne ut hva begrepet sier noe om. Jeg ønsker å forsøke å klargjøre og skape en felles forståelse av fenomenet. Begrepsanalyse er ifølge Olsson og Sørensen en grunnleggende vitenskapelig metode innenfor alle vitenskapelige felt. (Olsson og Sørensen, 2003, s.129). Begrepsanalyse er en filosofisk metode. En liberal forståelse av begrepsanalyse er ifølge Kipper alle måter å forsøke å få kunnskap på, som er basert på begrepsmessig kompetanse (Kipper, 2012, s.9). Måseide har skrevet en artikkel om Opdal sin påstand om begrepsanalyse. En påstand som Opdal kommer med ifølge Måseide er at begrepsanalyse er en grunnleggende metode for at et fag skal forsvare plassen sin som vitenskapelig disiplin. Et fag må kunne gjøre rede for fagets essensielle begreper. Det å kunne forklare begreper spesifikke kjennetegn vil være med på å sikre at man ikke blander sammen ulike aspekter ved et fag, og er slik med på å sikre fagets identitet. Hvis man har en riktig forståelse av et begrep så vil det gjøre det lettere å avgjøre hvilke fenomener som vil falle under begrepet (Måseide, 2014, s.221-222). En annen påstand Måseide skriver at Opdal kommer med er at begrepsanalyse er viktig både innenfor vitenskapelige disipliner, sosiale institusjoner, praksisformer av ulike slag og ulike begrepssystem, for å kunne si noe om et begrep og for å kunne ha en forståelse for hva et felt snakker om. Herunder blant annet viktige problemområder innenfor et aktuelt område. Dette kan være utfordrende selv for erfarne

språkbrukere. Det å ha innsikt i viktige og sentrale begreper innenfor et fagfelt kan være med på å skape en bedre og mer faglig praksis (Måseide, 2014, s.234).

2.1.1 Utvalg – case studier

Jeg har måttet velge meg ut noen sentrale soloterrorister, herunder skoleskyttere som jeg skal se nærmere på i oppgaven. Jeg vil bruke disse sentrale gjerningsmennene for å finne likhetstrekk, ulikheter, særtrekk og motiv. På grunn av begrenset med tid og størrelse på oppgaven har jeg blitt nødt til å sortere ut noen og velge ut de jeg tenker er mest prinsipielle for min oppgave.

2.1.2 Troverdighet

D`Cruz og Jones peker på fire grunnleggende kriterier for at forskningen skal ses på som troverdig. De fire kriteriene er reliabilitet, validitet, objektivitet og måleegenskaper. Reliabilitet går ut på at andre forskere vil få det samme resultatet dersom de stiller de samme spørsmålene, og gjennomfører forskningen på samme måte. Forskningen skal være mulig å reproduseres (D`Cruz og Jones, 2014, s.68). Jeg har gjennom hele prosessen tenkt gjennom dette, og hatt fokus på at oppgaven skal kunne gjøres av en annen forsker, og at den andre forskeren ville funnet frem til de samme funnene som jeg har gjort. Jeg har så langt som mulig holdt meg nøytral til funnene gjennom hele prosessen.

Validitet går ut på struktur og innhold i forskningen ut fra metoden som er brukt for innhenting av informasjon. Herunder kommer blant annet om det er annen forskning som viser til lignende resultater. Forskningen må også objektiv og linket til forskningsspørsmålet. Til slutt vil jeg også nevne viktigheten av å bruke litteratur og teori som er til å stole på (D`Cruz og Jones, 2014, s.71). Jeg har for eksempel kun brukt artikler som er fagfellevurdert i oppgaven min for å forsikre meg om at innholdet er til å stole på. Med unntak av en avisartikkel om «the march for our lives», og en artikkel fra Store medisinske leksikon, da jeg mener at artiklene er relevante for min oppgave. Jeg har brukt mye tid på å finne litteratur som er passende for min oppgave og til å stole på. Det at validiteten er ivaretatt er essensielt i en begrepsanalyse.

Måleegenskapene er viktige med tanke på at du skal kunne si noe om en større del av befolkningen ut fra en mindre gruppe kilder som er brukt i forskningen. Dette er spesielt viktig i kvantitative studier (D`Cruz og Jones, 2014, s.72). På grunn av begrensninger som tid og størrelse på oppgaven har jeg sett meg nødt til å velge ut en liten gruppe innenfor et større felt. Jeg kan derfor ikke si at funnene mine gjelder for alle, men at det kan være mulige likhetstrekk. Jeg har også sett meg nødt til å kun velge ut noen mulige metoder å forebygge på.

Det er viktig at forskeren er objektiv, og ikke blir påvirket av egne verdier, tro og egne interesser i studien. Det er viktig å være nysgjerrig med et ønske om å oppdage istedenfor å lete etter data som styrker forskerens hypoteser (D`Cruz og Jones, 2014, s.72). Jeg har gjennom hele arbeidet med masteroppgaven vært åpen for nye funn. Jeg har sett meg nødt til å se vekk fra ofrenes perspektiver og kun konsentrert meg om gjerningsmennene og deres historie. Noen historier kan være sterke, og det kan være vanskelig å se bort fra. Jeg har tillatt meg til å kjenne på følelsene som dukker opp når jeg leser historiene, men klart å så langt som mulig legge dem til side når jeg deretter skal skrive om gjerningsmannen.

2.2 Realisme

Realismen er det vitenskapsteoretiske perspektivet gjennom oppgaven. En realist mener det at verden eksisterer uavhengig av vår erkjennelse. Nortvedt og Grimen trekker frem tre moderne argumenter for realisme som jeg kort ønsker å redegjøre for. Det første argumentet har blitt benyttet av filosofen Roy Bhaskar og kalles et transcendentalt argument som er en slutning fra at noe eksisterer til en nødvendig forutsetning for at det skal kunne eksistere. Det andre argumentet som trekkes frem kan knyttes til filosofen Hilary Putnam som kan kalles en slutning som går fra det at noe finnes til den trolig beste forklaring på eksistensen. Det tredje og siste argumentet er et intervensjonsargument benyttet av filosofen Ian Hacking. Dette argumentet går ut på at man kan trekke en slutning for at man kan gjøre noe med x til x eksisterer. En realist vil påpeke at vi ikke trenger å erkjenne x for at x skal eksistere. HIV-viruset vil eksistere om mennesket erkjenner det eller ikke, selv om spredningen av viruset vil være avhengig av hvordan mennesket ser verden gjennom sosiale og kulturelle sider (Nortvedt og Grimen, 2004, s.141-143).

Realismen kan forklares på tre nivåer.

1. Det første nivået går ut på det at verden eksisterer uavhengig av mennesket.
2. Det andre kan forklares med at en verden uavhengig av mennesket har en struktur som er avhengig av mennesket. Dette nivået impliserer nivå 1, men nivå 1 impliserer ikke nivå 2.
3. Det siste nivået gjør sterke antagelser med å si at bestemte ting eksisterer uavhengig av mennesket. En realist på dette nivået må kunne forklare hvilke ting eller klasser av ting som finnes uavhengig av mennesket. Realismen på dette nivået impliserer nivå 1 og 2 men ikke motsatt.

Ut fra et realismeoperspektiv kan man anerkjenne at det finnes sosiale konstruksjoner, men vil ikke godta at alle fenomener er sosiale konstruksjoner. Gravitasjonskraften ville vært akkurat det samme om mennesket ikke hadde eksistert. Verden eksisterte før mennesket dukket opp, og ville fortsette å eksistere om mennesket forsvant. Det vil være fenomener som er utenfor menneskets erkjennelse. Siden verden eksisterer uavhengig av menneskets erkjennelse vil det være mulig at det er deler av denne verdenen vi aldri vil kunne forstå. Realismen krever ikke et anerkjennende objekt (Nortvedt og Grimen, 2004, s.143-144).

Ifølge Nortvedt og Grimen er det flere måter å argumentere for realisme på. Herunder kommer det transcendentale argumentet. Bhaskar forklarer dette ifølge Nortvedt og Grimen ut fra to punkter. Punkt en sier at vitenskap finnes. Punkt to bygger videre på dette med å si at det som gjør vitenskap mulig er at det finnes en strukturert verden uavhengig av mennesket. Det skrives videre om intransitive objekter som er objekter som finnes uavhengig av mennesket som for eksempel kvikksølvets tyngde og elektrolyseprosessen. Disse kunnskapsobjektene er ikke avhengige av menneskets eksistens, men mennesket vet en del om dem. Det transitive kunnskapsobjektet går ut på alle måtene mennesket har for å forstå verden på. For eksempel ulike forskningsmetoder og forskningstekniker. Hvis man ser på verden ut fra både transitive og intransitive kunnskapsobjekter ser man at det finnes en strukturert verden som er uavhengig av mennesket, der det finnes bestemte ting (Nortvedt og Grimen, 2004, s.247-148).

Hvis man retter blikket mot moralsk realisme så hevder denne posisjonen det at det finnes noe godt og ondt i verden til tross for vår personlige opplevelse av hva som er godt og ondt (Nortvedt og Grimen, 2004, s.141). Ifølge en moralsk realist så er moralske fenomener reelle fenomener i verden. Hvis man studerer det fra et overordnet ontologisk utgangspunkt så vil man her hevde at godt og ondt i seg selv er reelle fenomener (Hillestad, 2014, s.26-28).

I motsetning til realisme så mener en konstruktivist at det ikke er mulig å redegjøre for eksistensen, egenskapene eller adferd til x uten å kunne hen vise til et erkjennende subjekt eller et kollektiv av subjekter. I motsetning til realismen så vil konstruktivismen si at HIV-viruset ikke eksisterte før viruset ble oppdaget av mennesket og fikk et navn. Før dette fantes ikke HIV-viruset. For å sette dette argumentet på spissen betyr dette at menneskene som døde av HIV-viruset før det ble oppdaget og navngitt ikke døde av HIV-viruset da dette ikke eksisterer. Fenomener eksisterer ikke uten kunnskap (Nortvedt og Grimen, 2004, s.145).

2.3 Multifaktorielt perspektiv

Opgaven vil bygges opp med et multifaktorielt perspektiv. Det er viktig å ikke bare se etter en forklaring, men på flere områder som kan spille inn for å forklare et fenomen. I denne oppgaven tenker jeg det er viktig å se etter både sosiale, psykologiske og biologiske forklaringer, og hvordan disse kan spille inn på hverandre. Det er også viktig for å få frem at det ikke er nok at noen har et av likhetstrekkene med soloterroristene og herunder skoleskyterne men at vi kan stå overfor en mer komplisert forklaring. Det er ikke slik at alle som for eksempel blir mobbet på skolen kommer til å utføre en skoleskyting, men det er flere underliggende faktorer som det er viktig å se etter. Speilnevroner er en mulig biologisk forklaring på empati- og moraldannelse. Speilnevronene vil fungere slik at dersom man ser at et annet menneske har smerter vil man på en måte kjenne på smerten selv (Hillestad, 2011, s.74). Dette kan være en mulig forklaring til at dersom et menneske ser noen gråte enten i virkeligheten eller på film så kan man starte å gråte selv.

3.0 Ondskap - Teoretiske posisjoner

Ondskap er et fenomen som skaper mange følelser hos mennesker. Alle har et navn eller en handling som de tenker på når de hører ordet ondskap. Mange vil jeg tro tenker på 2 verdenskrig og forsøket på å utrydde jødene. Her ser man det at dersom en kultur blir ond, vil individene som lever i denne kulturen bli mer kompatible til å utføre ondskap. Ellers tenker jeg at navnet Anders Behring-Breivik dukker opp hos de fleste hvis de tenker på eller skal forsøke å forklare fenomenet ondskap.

Det finnes mange forsøk på å forklare og definere fenomenet ondskap. Noen mener at ondskap ikke finnes, bare onde handlinger. Hvis man sier at det kun finnes onde handlinger ser man kun på handlingen som ond. Hillestad kommer med argumenter for at dette ikke er mulig. Hvis man ser på bestemte handlinger som onde anmoder man en substansiell og overordnet forståelse av «noe» som er ondskap i seg selv (Hillestad, 2014, s.15).

Hillestad definerer ondskap som en målrettet handling, der målet er å skade andre som et mål i seg selv eller for andre formål som for eksempel å få frem egen ideologi og tankesett. Vi kan se bort fra ulykker når vi ser på begrepet ondskap. I en ulykke har ingen bevist gått inn for å skade andre mennesker (Hillestad, 2014, s.7-8).

Hillestad deler ondskaper som rammer ikke-totalitære stater i dagens samfunn inn i to grove grunnbetingelser. Den første går ut fra et gruppeperspektiv der handlingene blir utført av små politiske eller religiøse grupper og som er ideologisk motivert. Disse gruppene kan ha kontakt med større nettverk, eller til og med stater med tvilsom karakter. Den andre grunnbetingelsen for ondskap går ut på et mer individperspektiv der individer utfører ondskap på egen hånd, såkalte soloterrorister. Disse individene handler ut fra en type overbevisning og motivasjon. Noen eksempler på motiver som kan drive disse individene kan være rasehat, politisk og religiøs ekstremisme, abortlovgivning eller et generelt hat mot samfunnet. De kan gjennom nettet og sosiale medier være i indirekte kontakt med personer med lignende overbevisninger (Hillestad, 2014, s.32).

I debatten om ondskap er det viktig å se på at det alltid er mennesker som utfører ondskap. Det må ses på både personlige egenskaper, psykiatriske diagnoser og samfunnsorienterte og politisk-ideologiske forklaringer. Det er ikke mulig å skille disse og bare se på enten/eller (Hillestad, 2014, s.22).

En moralsk realist vil si at det ligger en objektiv virkelighet bak fenomenet ondskap. Som jeg har nevnt tidligere i oppgaven så finnes det ondskap i verden uavhengig av menneskets opplevelse av fenomenet (Nortvedt og Grimen, 2004, s.141).

3.1 Baumeister

Ifølge Miller påpeker Baumeister viktigheten det er for en forsker å klare å ta et moralsk «tilbakesteg» med tanke på å se bort fra ofrenes perspektiver for heller å se på tankene, følelsene, motivene og handlingene til gjerningsmannen. Bare slik vil en forsker klare å få en objektiv forståelse. Han forklarer forskjellen mellom offerets perspektiv og gjerningsmannens perspektiv ut fra en studie som ble utført på slutten av 1980-tallet av han selv, Stillwell og Wotman. Da offeret ble spurt om å fortelle om en ugjerning startet de med bakgrunnshistorien som ledet opp til ugjerningen for så å forklare ugjerningen. Ofte startet de også en diskusjon om hva som skjedde i etterkant. Gjerningsmannen derimot gikk over en mye kortere tidsperiode. Ofte var det kun den aktuelle hendelsen som ble forklart uten å resonere rundt hva som skjedde i forkant og etter hendelsen. De så ikke noen langvarige konsekvenser av handlingene sine. Offeret og gjerningsmannen kom med helt forskjellige konklusjoner der gjerningsmannen fortalte om en «lykkelig» slutt. Ofrene hadde en helt annen konklusjon der det kom langvarig skade ut fra handlingen til gjerningsmannen. Da det var hverdagslige konflikter som ble tatt opp i denne studien påpeker Baumeister at det vil være liknende prosesser hos mennesker som er involverte i større ugjerninger og ondskap, men antagelig bare i en enda større skala. Da det vil være et enda større gap mellom offeret og gjerningsmannens onde handling (Miller, 2004, s.86-87).

Et annet poeng Baumeister, ifølge Miller, kommer med er at historisk sett så kommer gjerningsmennene seg raskere videre fra en hendelse en ofrene. Ofrene har også vanskelig for å forstå grunnene for at ugjerningen ble gjort, mens gjerningsmannen har en forståelse og forklaring på hvorfor de handlet som de gjorde. De ser på ugjerningen de har gjort i en mye

mindre skala en det ofrene gjør. Dette gjør at angeren de viser i etterkant kan virke utilstrekkelig for ofrene og andre tilskuere (Miller, 2004, s.88).

Et annet tema var at gjerningsmennene i sine historier ofte la noe skyld over på ofrene. De sa at ofrene gjorde noe for å forårsake konflikten. Mange tidligere studier vil vise at gjerningsmennene følte at de var under angrep og i en konflikt med ofrene (Miller, 2004, s.89).

Baumeister skriver det at de fleste mennesker som utfører ondskap ikke selv ser på handlingen som ond. Ondskap eksisterer hovedsakelig i øyet som ser, og det er som regel offeret. Fenomenet ondskap ville ikke eksistert hvis det ikke fantes ofre for ondskapen (Baumeister, 1996, s.1). Baumeister har fire punkter som han mener er roten til ondskap.

1

Den første forklaringen på ondskap er at målet helliger middelet. Dette går ut på at mennesket utfører ondskap for å få det slik de ønsker. Mennesket er et sosialt vesen og det er uunngåelig at det vil oppstå konflikter. Kanskje flere ønsker det samme og at det derfor oppstår en konflikt og en ugjerning blir gjort av den ene for å få det som han/hun vil. Andre mål som kan føre til at en ugjerning blir gjort er penger, makt og sex. Det poengteres at en ugjerning ikke er en effektiv måte å få det som du vil. Et eksempel for dette er at vold i hjemmet ikke vil føre til det gode forholdet som målet i utgangspunktet var. Derimot ser personene som tyr til en ugjerning for å nå målene sine kun den korte effekten. De tenker gjerne at her og nå vil vold gi meg det resultatet jeg ønsker uten å se på konsekvensene dette vil gi lenger frem i tid (Miller, 2004, s.91).

2

En annen grunn for ondskap er dersom egoet til gjerningsmannen føler seg truet. Denne årsaken til ondskap spiller på selvfølelsen til gjerningsmannen og ikke materielle goder som i forrige avsnitt. Bushman og Baumeister utførte et eksperiment i et laboratorium som gikk ut på å konkurrere mot hverandre. Resultatene her viste at personene som hadde høye narsissistiske tendenser og hadde blitt fornærmet av motspilleren viste de høyeste aggresjonsnivåene, mens personer med et vanlig nivå på selvbildet ikke var aggressive mot noen. Derimot var

agresjonen til personene med høyt nivå av narsissisme kun rettet mot personen som hadde fornærmet dem i spillet (Miller, 2004, s.92-93).

3

Den tredje roten til ondskap er den ondskapen som blir gjennomført med et mål om å gjøre godt. Gjerningsmannen utfører gjerne en grusom og ondskapsfull handling med en tanke om at det må til for å oppnå noe godt. Gjerningsmannen tenker gjerne at det er en moralsk plikt. At en grusom handling må til, og at dette vil bli tilgitt da folket ser målet. Idealismen er det som ligger til grunn for de fleste grusomme handlinger (Miller, 2004, s.93-95).

4

Den fjerde og siste roten til ondskap er dedikert til de menneskene som liker å påføre andre smerte, såkalte sadister. Dette er den grunnen som man ser minst til, men kan føre til mye større grusomheter enn hva de tre tidligere nevnte kan. Ulike observasjoner av sadisme vier til at det utvikles over tid. Første gang de påfører smerte hos andre vil det gi en negativ reaksjon, men jo oftere de gjør det jo bedre følelse vil det gi. Dette betyr ikke at alle som påfører smerte hos andre flere ganger er eller blir sadister. Dersom mennesker ikke hadde følt skyld ville antagelig flere folk blitt sadister. (Miller, 2004, s.96-98).

Vi har nå gått gjennom de fire røttene til ondskap. Det nevnes til slutt at den siste brikken som må på plass for å utføre ondskap er tap av selvkontroll. Selvkontrollen hos mennesker er høyt utviklet og vil stoppe de fleste i å utføre ondskap og grusomme handlinger mot andre. Hadde det ikke vært for selvkontrollen ville vi ikke kunne ha et sivilisert samfunn som vi har i dag. Selvkontroll er essensielt for å kontrollere og holde tilbake agresjon hos mennesker. Hadde det ikke vært for selvkontrollen ville det vært mye mer ondskap i verden enn det er i dag (Miller, 2004, s.98-99).

3.2 Alford

Alford sin definisjon på ondskap er gleden med å skade, og fravær av samvittighet. Alford forklarer at dette er en populær beskrivelse blant innsatte. Innsatte sier ofte at de har utført ondskap men at de egentlig ikke ønsket det. De forklarer det med at de føler seg besatt, og at

en annen tar over kontrollen (Alford, 1997, s.21). Alford forklarer en aktørs ondskap med at aktøren ønsker å flytte egen smerteutsatthet og sårbarhet over på offeret, og slik kontrollere den (Vetlesen, 2014, s.197). Han kaller ondskap som å ikke ha forståelse for medmenneskers menneskelighet. Alford viser til viktigheten av å forstå at ondskap kan bli en del av en hel kultur. I en kultur som er ond vil dette kunne føre til at noe vi før så som ondskap nå ses på som godhet. Dette kan påvirke menneskers avgjørelser, og etter en stund vil det være helt naturlig å se verden ut fra hvordan den kan utnyttes (Alford, 1997, s.23-24).

3.3 Vetlesen

Vetlesen påpeker at mennesker kun kan eksistere i et sosialt univers, og at Welzer mener at man derfor skal være åpen for at alt er mulig. 2 verdenskrig var et stort kollektivt prosjekt, og de felles utførte voldshandlingene førte til et samhold og fellesskap blant deltakerne. Jo sterkere opplevelser grupper går gjennom sammen, jo sterkere blir båndet og vi-følelsen i gruppen (Vetlesen, 2014, s.118-119).

Vetlesen tar opp empati i diskusjonen rundt ondskap. Han drar inn filosofene Hobbes og Levinas som er to motpoler i spørsmålet hva som kan få mennesker til å vise empati for hverandre og ha respekt for den andres liv (Vetlesen, 2014, s.86).

Hobbes ser på den andre som en person som er helt lik meg både når det kommer til fysiske evner, intelligens, interesser og mål. Likheten mellom subjektet og den andre kan sikre fred, og føre til balanse både moralsk, juridisk og politisk i relasjonen med hverandre. Hobbes vektlegger styrkene hos den andre, og mener at det er styrken som skal vekke respekt og medfølelse (Vetlesen, 2014, s.86).

Levinas utgangspunkt er det helt motsatte av Hobbes. Levinas bruker negative ladde egenskaper når han forklarer den andre. Egenskaper som hjelpeløshet, avhengighet, mangler evne til streben, standhaftighet og selvhevdelse. Respekten for livet til den andre og ønsket om å fortsette å leve vil kun gå en vei. Det du gir vil ikke den andre være i stand til å gi tilbake. Levinas mener i motsetning til Hobbes at det er svakheten hos den andre som skal vekke respekt og medfølelse (Vetlesen, 2014, s.86-87).

Det er Hobbes sin forklaring som styrkes dersom man ser på kollektiv ondskap. Så lenge gjerningsmennene møter svakhet vil de fortsette og drepe, og tenke at ofrene fortjener det siden de ikke gjør motstand. Det at ofrene ikke gjør motstand og ikke kan beskytte seg vil ikke føre til barmhjertighet fra gjerningsmennene sin side, men derimot øke beslutsomheten om å drepe. (Vetlesen, 2014, s.87-88).

Hvis man ser tilbake i historien så er det med få unntak unge menn som dreper. Scheff påpeker ifølge Vetlesen det at gutter fra tidlig alder lærer å skjule følelsene sine. Gutter i vestlig kultur gjør dette ved hjelp av følelsesløst snakk, tilbaketrekning eller taushet. Når det ikke er mulig å bruke noen av disse tre forsvarsmekanismene kommer heller følelsen sinne til uttrykk. Scheff trekker derfor en tydelig parallell mellom taushet og vold. Når en mann møter motstand vil derfor en av disse følelsene som kommer til uttrykk. Han sier at menn har et brett følelsesspekter men kun føler at de kan gi uttrykk for sinne (Vetlesen, 2014, s.90).

Vetlesen henviser til Bauman om soldater i Tyskland under 2. verdenskrig som hadde sterke følelser som sinne og hat var uønsket da dette kunne skape komplikasjoner. For å kunne nå målet sitt om å drepe så mange som mulig, så effektivt som mulig måtte deltakerne ha kontroll på følelsene sine (Vetlesen, 2014, s. 93).

Den vestlige moralfilosofien har hatt et begrenset gjennomslag for benevnelsen av medfølelsen som en viktig byggestein for å lindre fremfor å volde andre smerte (Vetlesen, 2014, s.95).

3.4 Moral

Moralen er nært tilknyttet fenomenet ondskap, og knyttes vanligvis opp mot menneskets samvittighet. En av grunnpilarene i moraldannelsen sies å være viljen til å hjelpe andre. Hillestad skriver det at mennesker er sosiale vesener. Det er i mellommenneskelige relasjoner vi har behov for moralen. Uten moral ville ikke samfunnet som vi kjenner det i dag ha fungert. Samfunnet kan bidra til å skape gode sosiale, politiske og ideologiske normer, men kan også være med på å utvikle mer destruktive tendenser (Hillestad, 2011, s.77-79). Hvis man ser på nytte-moralen argumenteres det mot at ondskap som for eksempel drastiske terrormidler blir tatt i bruk for å skape oppmerksomhet rundt en sak og terroristen kan

argumenteres med at terrorhandlingen ble utført for det felles beste (Hillestad, 2014, s.9). Det er mulig å påføre andre lidelse ved ett uhell eller gjennom uante konsekvenser. Dette kan ikke ses på som ondskap da hensikten aldri var å påføre andre mennesker smerte. Det moralske aspektet i handlingen var derfor ikke ond (Hillestad, 2014, s.20).

Moralske følelser slik som sympati og medlidenhet kan bli forsterket gjennom erfaringer og sosialt samvær med andre mennesker. Derimot så kan følelser bli manipulerte for eksempel gjennom media som vektlegger en side av en historie. Hvis man ser på moralen som følelsesbasert vil vi se at den er upålitelig (Vetlesen og Nortvedt, 1996, s.28-29). Vetlesen og Nortvedt påpeker at evnen til fornuft og evnen til følelser er like viktige i moralfilosofien. Moralens utvikles ut fra et samspill mellom fornuften og følelser hos mennesket (Vetlesen og Nortvedt, 1996, s.5).

Hvis man ser på moralen ut fra en sosialpsykologisk posisjon ser man at moralske holdninger og handlinger foregår der mennesker møtes. Disse vil variere mellom ulike situasjoner. Ifølge Hillestad er en sosialpsykologisk forståelse nødvendig, men man kan/bør se på moralen i et mer helhetlig forståelsesbegrep. Man kan legge til det biologiske forståelsesbegrepet. Genetikk, arv, geners overlevelsesverdi og evolusjon ses som en bakenforliggende årsaksfaktor som kommer til uttrykk gjennom noe annet (Hillestad, 2011, s.17-18).

Nyere læringsteorier vektlegger utviklingen av samvittigheten som en avgjørende faktor for utarbeidelsen av moralsk holdning og adferd. Mennesket fortolker, lærer og kopierer av sine omgivelser. (Hillestad, 2011, s.15-16). Det å ha evne til empati gjør at mennesket ikke bare klarer å se, men setter oss i en tilstand av moralsk ansvar. Dette oppstår i møtet med andres lidelse der den beviste ansvarsfølelsen kommer inn sekundært (Vetlesen og Nortvedt, 1996, s.226).

For at noe utenfra skal kunne påvirke moralen hos et menneske så må det mennesket inneha egenskapene/kapasitet som gjør dette mulig. Egenskaper som kognitive potensialer, evne til å reflektere moralsk, evne til emosjonell involvering i andre menneskers tilstand, deres ve og vel, behov, lidelse og smerte er sentrale. Det å klare å reflektere over moralske dilemmaer kan påstås å være et premiss for å kunne delta i et sosialt fellesskap. Selv om et menneske handler

moralsk i nære relasjoner (som familien) betyr ikke at dette kopieres i kontakt med fremmede. Det kan skilles mellom en lokalt forankret og en globalt forankret moral, noe som er en stor utfordring for det sosiale fellesskapet i dagens samfunn (Hillestad, 2011, s.92-93).

Vetlesen og Nortvedt viser til at empatieevnen til mennesket er helt nødvendig for utvikling og utførelse av moralen. Det er empatieevnen til hvert enkelt menneske sammen med den kognitive evnen til å fortolke og avveie som gir en evne til å begripe hvordan andre menneskers ve og vel blir berørt i en konkret situasjon. Hvis dette er en korrekt tolkning fra Vetlesen og Nortvedt vil det si at dersom et menneske har fravær av empati for andre vil det kunne føre til umoralsk adferd. Dersom et menneskes empatieevne går ned så vil faren for deltakelse i umoralsk adferd øke (Vetlesen og Nortvedt, 1996, s.186).

Det at teknologien i dag har kom langt gjør at krigføring og omstendigheten rundt drap er helt annerledes enn for 100 år siden. I dag er det mulig å drepe fra lang avstand og slik er det lettere å anonymisere offeret. Når drap skjer fra lang avstand skjer det en løsrivelse fra møtet mellom mennesker og det er derfor lettere å moralsk og emosjonelt fristille seg fra drapet. Da trenger ikke drapspersonen å se offeret i øynene, høre, lukte eller fornemme det brutale med et drap. Her går fenomenet drap fra å være individuell psykologisk til et sosiologisk perspektiv. Det vil her fremmes en avmoralisering av relasjonen til den andre, da det moralske båndet til den andre mistes. Her henviser Vetlesen og Nortvedt til Bauman som sier det at dersom man kun ser en person på avstand vil det være lettere å påføre denne personen smerte. Det blir lettere jo mer avstand vi får fra offeret. Dersom vi for eksempel kun kan høre offeret vil det være lettere enn dersom man også ser personen. Dersom man verken ser eller hører personen vil det være ganske lett å være grusom overfor denne personen. Moralske hemninger er knyttet til menneskelig nærhet (Vetlesen og Nortvedt, 1996, s.190-193).

3.5 Svendsen

Svendsen deler den moralske ondskaper inn i fire former for ondskap.

1. Demonisk ondskap. Denne type ondskap springer ut fra teorier som handler om det å gjøre noe ondt bare fordi det er ondt. Dette er den minst utbredte type ondskap. Svendsen ønsker å motbevise dette med å vise til at all ondskap har noe godt i seg,

selv om det gode kun er for gjerningsmannen. Det kan føles godt for gjerningsmannen å utføre den onde handlingen.

2. Instrumentell ondskap. Denne typen ondskap handler om å gjøre noe ondt for å oppnå noe. Det handler om midlene som blir tatt i bruk for å nå målet, og ikke målet i seg selv. Målet kan være godt, men havner i skyggen av de onde midlene som ble tatt i bruk for å nå det. gjerningsmannen her finner nødvendigvis ikke glede i handlingene men i målet som skal nås. Handlingen her mangler derfor egenverdi.
3. Idealistisk ondskap. Ondskaper blir utført med en tanke om at det utføres godhet. Herunder kan bli plassert terrorister. Terroristene utfører grusomme handlinger for å oppnå noe som i deres øyne er godt, som for eksempel en ideologi. Personen som utfører ondskaper kan se at handlingen er ond men vil rettferdiggjøre den. Denne typen ondskap viser til at mange utøvere av det onde faktisk tror at de gjør noe godt. Svendsen påpeker her at det at en person er overbevist om at en ideologi er god ikke er nok til å garantere at det faktisk er godt.
4. Dum ondskap. Denne type ondskap ser på de aktørene som ikke tenker over om handlingen deres er god eller ond. En såkalt tankeløshet. Det er denne type ondskap Hannah Arendt skriver om, det ondes banalitet.

Dette kan brukes som en foreløpig inndeling av ondskap. Utøvere av ondskap kan falle inn under flere av punktene, og det kan være vanskelig å plassere dem (Svendsen, 2004, s.81-83).

Svendsen mener at den demoniske ondskaper bør avfeies som en myte da mennesket ikke utfører ondskap bare fordi det er ondt. Han mener mennesket alltid har en grunn for ondskaper de utfører. Den demoniske ondskaper gjør det vanskelig for mennesker å se at alle har et potensial for ondskap (Svendsen, 2004, s.213).

Svendsen har fem forklaringer på hvordan mennesket kan akseptere det som er ondt, hvis man kun ser på handlingen.

1. Presentasjon av handlingen. Hvordan handlingen blir presenter er avgjørende. Det vil være avgjørende for flere om et masse mord legges frem som drap på uskyldige sivile mennesker, eller om det legges frem som å forsvare seg selv og landet sitt mot en sterk fiende.

2. Å distansere seg fra handlingen, med og for eksempel ikke se resultatet av egne handlinger. Avgjørelser om grusomme handlinger kan bli tatt på et kontor, men personen som tok den avgjørelsen vil ikke se konsekvensene av den avgjørelsen utspille seg. Det blir da en stor avstand mellom egne handlinger, og menneskene som lider under konsekvensene.
3. Arbeidsdelingen i handlingen. Hvis ulike deler av handlingen blir gitt til flere mennesker, så vil alle føle et lite ansvar for resultatet. Ingen av de medvirkende vil føle seg ansvarlige for grusomhetene.
4. Eskalering av handlingen. Selv om et menneske ikke selv gjør noen radikale endringer i verdiene sine, kan de sakte forandre seg etter hvert som man ønsker å løse problemene man møter. Dette kan skje over en forholdsvis kort tid.
5. Sosialisering i handlingen. Dersom man kommer inn i en kultur som aksepterer en viss norm, vil egne normer etter hvert tilpasses resten av kulturen. Så handlinger som utenforstående kan se på som forkastelige vil for menneskene i denne kulturen ses på som normen.

Disse fem forklaringene kan ikke brukes som en unnskyldning, men kan være med på å forklare en handling. Det er viktig å alltid huske at alle mennesker har en fri vilje til å ta egne valg. Det kan være vanskelige valg å ta, og i noen situasjoner er det et valg mellom to onder, men mennesket har likevel et valg (Svendsen, 20014, s.172-174).

Hvis vi ser tilbake på 2 verdenskrig så ser vi at det ikke er «dumme» mennesker som utfører ondskap. Det er leger og mennesker med ulike doktorgrader som utfører ondskap, deltar i jødeutryddelsen og grusomme forsøk på levende mennesker. Dette er mennesker som har studert i mange år og har en forståelse på hva som er rett og galt (Svendsen, 2004, s.156). I gruppen av terrorister som angrep world trade center 11. september 2001 var Mohammed Atta som hadde avlagt en doktorgrad ved et tysk universitet. Det var også flere terrorister som hadde høyere utdanning og gode karrierer (Skoglund, 2013, s.46). I legeutdannelsen står moral og etikk høyt. Likevel så de bort fra hva de viste var galt og utførte de grusomste handlinger mot medmennesker. En forklaring på dette som Svendsen tar opp er de humaniseringen av jødene. Når jødene kom til konsentrasjonsleirene ble håret klippet av, de fikk lite mat og i Bergen-Belsen måtte 30 000 kvinner dele på en latrine. Nazistene gikk langt

for å de humanisere jødene noe som tilsier at de i utgangspunktet ble sett på som medmennesker. Svendsen forklarer det som et moralsk vakuum. Nazistene reflekterte ikke rundt hva som var rett eller galt men utførte ordre (Svendsen, 2004, s. 156-159). Svendsen avslutter boken ondskapens filosofi med å si det at det er avgjørende hva mennesket velger å gjøre i situasjoner der vi blir satt på prøve som frie, reflekterende og handlende vesener. Det vil være lettere å handle ondt enn godt (Svendsen, 2004, s.214).

3.6 Hannah Arendt

Hannah Arendt fulgte rettssaken mot Adolf Eichmann i Jerusalem etter andre verdenskrig. Hun forsøker ut fra hennes observasjoner her å forklare fenomenet ondskap, som hun refererer til som ondskapens banalitet. Som Amos Elon skriver i introduksjonen til boken *Eichmann in Jerusalem* konkluderer Arendt etter rettssaken med at Eichmann ikke var i stand til å tenke, verken for seg selv eller sette seg inn i andres situasjon. Dette konkluderte hun med ut fra Eichmann sine vanskeligheter med å gi en sammenhengende forklaring under rettssaken. Arendt unnskylder ikke dette med at han var dum, men forklarer det med at nazistene under andre verdenskrig klarte å lage nye normer og regler for hva som var rett og galt. Med å snu dette på hodet forsvant også menneskenes grunnleggende moral, som det å være god og hjelpe andre. Dette førte til at Eichmann ikke klarte å se ondskapen han påførte andre (Arendt, 2006, s.xiii). Svendsen skriver at Arendt mente at Eichman bare hadde fulgt ordre uten å tenke og reflektere over hva han faktisk var med på. Da han ikke stoppet opp og tenkte slo heller ikke dømmekraften inn (Svendsen, 2004, s.174-175).

3.7 Stanley Milgram og Philip Zimbardo

Hvis vi ser på to av de mer berømte forsøkene til Philip Zimbardo og Stanley Milgram ser vi hvilke grusomme handlinger grunnleggende gode mennesker er villige til å utsette andre for når de blir utsatt for et gruppe- og/eller autoritetspress. Jeg synes her det er viktig å poengtere at flere av deltakerne i Milgram sitt eksperiment viste et sterkt ubehag under forsøket, men de fleste gjennomførte det likevel og underla seg et konformitet- og autoritetspress (Hillestad, 2014, s.27).

I Milgram sitt eksperiment ble forsøkspersonen bedt om å gi støt til en person dersom denne personen svarte feil på et spørsmål. Alle forsøkspersonene fikk ett støt på 45 volt før forsøkene startet. Alle forsøkspersonene kunne trekke seg når som helst uten noen form for straff (Svendsen, 2004, s.169-170). Styrken ble gradvis økt og var til slutt så høy at det ville føre til at forsøkspersonen døde. Likevel valgte de fleste å gi dødelig styrke med elektrisk støt da de fikk beskjed om dette. Mange viste ubehag og motvilje men utførte det likevel. Dette viser hva mennesker er villige til å gjøre dersom de får beskjed om det. Det er her viktig å poengtere at forsøket ble utført i en kunstig setting, et såkalt ontologisk rom. Noe som kan påvirke resultatet i forsøket (Hillestad, 2014, s27). det kan stilles spørsmål med om resultatet ville blitt det samme i en naturlig setting. Ifølge Hillestad nektet en betydelig andel å gi det dødelige elektriske støtet (Hillestad, 2013, s130). På forhånd av eksperimentet ble noen psykiatere spurt av Milgram om hvor mange de trodde ville utføre eksperimentet og gi alle de elektriske støtene. Psykiaterne mente at det kun var en liten andel som hadde sadistiske trekk som ville utføre hele eksperimentet. I etterkant ser man at hele 62 prosent fullførte eksperimentet og ga støtet som ville drepe (Alford, 1997, s25)

Zimbardo sitt eksperiment gikk ut på at han laget en simulert fengselsituasjon. Han valgte ut en gruppe mannlige studenter som skulle spille fangevoktere og en gruppe som skulle spille fanger. Alle ble psykologisk testet og erklært mentalt friske. Eksperimentet var ment å vare i 14 dager men måtte avsluttes etter kun 6 dager da studentene som spilte fangevoktere utviste sadistisk oppførsel. De utførte både fysisk og psykiske overgrep mot studentene som spilte fanger. En forklaring på dette kan være at studentene som spilte fangevoktere i forkant av eksperimentet fikk beskjed om å opptre truende (Hillestad, 2013, s.122-123). En annen forklaring på denne uventede vendingen kan være at annonsen som skulle rekruttere studenter til eksperimentet inneholdt destruktive benevnelser som kan gjøre at det er personer med en mer aggressiv og autoritær personlighet som ønsker å delta (Hillestad, 2014, s.27-28). Ifølge Ann Heberlein definerer Zimbardo ondskap som å vite bedre, men gjøre verre. Det handler om menneskets evne til å forutse konsekvenser, og forståelse for at du påfører andre mennesker smerte (Heberlein, 2011, s.91).

3.8 Ondskap som fenomen i sosialfaglig arbeid og i ulike situasjoner

Ifølge Hugaas er moralsk ondskap noe man kan møte i sosialt arbeid og andre situasjoner. Først kommer en forklaring ut fra når en sosialarbeider arbeider med mennesker som har eller utfører ondskap for så å snu på det og se på når en sosialarbeider utfører ondskap gjennom arbeidet sitt. Hugaas kommer med et eksempel på en situasjon der en sosialarbeider blir konfrontert med fenomenet ondskap og man lett kan kjenne igjen hvem som er gjerningsmann og hvem som er offeret i situasjonen. Eksempelet det henvises til er på et senter for personer som er utsatt for vold eller trusler om vold, emosjonell misbruk og/eller seksuelt misbruk av partneren sin. Dette er handlinger som kan føre til at offeret utvikler angst, depresjon, posttraumatisk stress, lavt selvbilde, dårlig kroppsbilde, dårlig opplevelse av egen helse og en frykt for intimitet. Dette er eksempler på konsekvenser som kan komme av å ha vært utsatt for moralsk ondskap. Utenom dette kommer også fysiske skader som kan oppstå dersom offeret har blitt utsatt for vold og/eller voldtekt/seksuelt misbruk. Hugaas argumenterer her med at gjerningsmannen her kan forutse at ugjerningen vil påføre offeret smerte og at dette derfor går under fenomenet moralsk ondskap (Hugaas, 2010, s.266-268). En sosialarbeider er her antagelig ikke i direkte møte med personen som har utført ondskaper men ser effekten den kan ha på et menneske.

Neste eksempel tar for seg trakassering på arbeidsplassen. Under trakassering kommer både seksuell trakassering og mobbing. Hugaas påpeker her at ikke all trakassering vil falle under moralsk ondskap. Trakassering og mobbing på arbeidsplassen er avhengig av at flere deltar. Dette kan føre til at offeret for trakasseringen slutter på arbeidsplassen, begynner å slite både psykisk og sosialt og gjerne aldri kommer seg tilbake på jobb. Det kan skade personens integritet over lenger tid og Hugaas vil derfor karakterisere dette som moralsk ondskap. Hugaas viser også til at dette kan være lurt å ha i bakhodet i arbeid med tjenestemottaker dersom tjenestemottaker har problemer/ikke ønsker å komme seg tilbake i arbeid (Hugaas, 2010, s.268-269). Dette kan også være en konflikt som sosialarbeideren selv kan havne i på sin arbeidsplass. Du kan se noen andre bli trakassert, eller selv være offeret.

Et tredje eksempel på ondskap en sosialarbeider kan møte er når offeret blir den som utfører moralsk ondskap, for eksempel barnesoldater. Dette kan høres noe usannsynlig ut for oss som bor i et vestlig land, men er relevant med tanke på personer som må flykte fra hjemlandet sitt på grunn av borgerkrig eller etniske konflikter og kan ende opp i vesten. Her vil utfordringen for sosialarbeideren være å arbeide med barn som har blitt gjort til drapsmenn før de har kunnet utvikle en moral. Her er det viktig å tenke på at barnet i tillegg til å ha utført grusomme handlinger mot medmennesker også er et offer for moralsk ondskap med tanke på at de har blitt fratatt sin egen moral og integritet på grusomme måter. For eksempel gjennom vold, forsømmelse og misbruk. Det vil antagelig være en stor utfordring å rehabilitere et barn som er utsatt for slike handlinger, og i tidlig alder blitt fratatt deres moralske perspektiv (Hugaas, 2010, s.269-270).

Det fjerde og siste eksempelet Hugaas kommer med angående moralsk ondskap i det sosialfaglige arbeidet er myndighetens programmer for assimilering som er laget for å påvirke/manipulere både personal og tjenestemottaker. Her henvises det til et eksempel der det ble utført en tvangsassimilering av 1500 barn av romani folket frem til 1980. Her ble barna tatt fra foreldrene for å bli påtvunget den norske kulturen. Her ble sosialarbeiderne både vitne til og gjort til deltakere av moralsk ondskap. Her forslår Hugaas refleksjon over moralsk ondskap i den sosialfaglige utdanningen som en måte å motarbeide dette på. Som sosialarbeider er det viktig å kunne reflektere rundt moralsk ondskap, og sette det opp mot sosialfaglig arbeid (Hugaas, 2010, s.270-272).

Hugaas skriver det at sosialt arbeid bygges på tre hoved verdier. Den første er å ha respekt for medmennesker uavhengig av hva de har gjort og hvilke verdier de har. En annen måte å si dette på er at en sosialarbeider skal beskytte menneskers integritet. Man skal behandle andre mennesker med respekt uavhengig av deres moralske integritet (Hugaas, 2010, s.272-273).

Den andre verdien går ut på det at mennesker er egne rasjonelle vesener, men er samtidig sårbare og avhengige av andre mennesker. Dette viser til at medmennesker har et ansvar for

å hjelpe og godta hverandre som unike vesener, og hverandres moralske meninger og rasjonalitet. Herunder kommer problemet med kollektiv ondskap inn, og viktigheten av et godt fungerende samfunn som vil lære og veilede mennesker inn mot en god moral, gode systemer for sosial kontroll, straff- og belønningssystemer. Hugaas argumenterer for at denne verdien gjelder for alle mennesker og ikke kun sosialarbeidere. Men at det er viktigere for sosialarbeidere enn andre yrker da sosialarbeidere gjennom yrket sitt gjerne møter og blir konfrontert av mennesker av ulik moralsk karakter. En sosialarbeider har et ansvar for å si fra når moralsk ondskap kan stoppes og/eller forebygges (Hugaas, 2010, s.273-275).

Den tredje og siste verdien Hugaas nevner er troen på at et menneske kan utvikle seg og vokse til det bedre. Herunder kommer et viktig poeng om å ikke sette merkelapper på mennesker. Man skal ikke kalle noen for en ond person uavhengig av ugjerningen som er begått for dette vil hindre personen i å utvikle seg i en positiv retning. Med dette argumenter påpeker Hugaas at ingen mennesker er kun onde men at alle har en mulighet for positiv utvikling (Hugaas, 2010, s.275-276).

Hugaas avslutter artikkelen med å påpeke viktigheten av forståelse for moralsk ondskap i sosialfaglig arbeid. Dette begrunner han med at det vil føre til en prioritering av arbeidet på et moralsk grunnlag, de vil gjøre det lettere for sosialarbeideren å reflektere kritisk rundt egne holdninger og arbeid i tillegg til at det er viktig å ha en forståelse for at man selv kan være med på å utvikle moralsk ondskap (Hugaas, 2010, s.277).

3.9 Et begrep om ondskap – oppsummering

Ut fra dette vil jeg hevde at fenomenet ondskap er relevant og aktuelt i dagens samfunn. Ondskap er en handling utført med en viten om at det vil påføre andre smerte, men utføres likevel for egen vinning. Ondskap kan deles inn i to grove grunnbetingelser. Den første er ut fra et gruppeperspektiv der det er små eller større grupper som utfører ondskapen. Den andre er fra et individnivå der en person utfører ondskapen alene uten tilknytning til en gruppe. Derimot så kan de ha forsøkt å knytte seg til en gruppe, for eksempel gjennom internett, men ofte blitt avvist på grunn av sin spesielle karakter og høyst ekstreme holdninger. Det er viktig

å alltid ha et multifaktorielt perspektiv når man ser på fenomenet ondskap. Det er ikke mulig å forklare en grusom handling ut fra et perspektiv men man må se på helheten. Herunder er det viktig å se på både det biologiske, sosiologiske og psykologiske perspektivet. Det er også viktig å ikke dømme en person ut fra en handling, men forsøke å tenke at alle mennesker kan forandre seg. Dette kan derimot være vanskelig, spesielt i ekstreme tilfeller som for eksempel terrorhandlinger.

4.0 Individuell ondskap

Jeg vil rette oppgaven min inn mot personer som er villige til å utsette andre mennesker for grusomme og onde handlinger på egen hånd, uten å ha et overliggende gruppe- og/eller autoritetspress. Dette mener jeg er en mer kompleks type ondskap, og er mindre forsket på. Jeg vil rette oppmerksomheten inn mot terrorisme, og i denne sammenheng såkalte soloterrorister. I dagens samfunn er dette et relevant tema med tanke på flere soloterrorister som har herjet i ulike hjørner av verden de siste årene.

4.1 Soloterrorisme

Skoglund har sett på flere definisjoner av hva soloterrorisme er og har funnet at alle definisjoner inneholder voldshandlinger, eller trusler om voldshandlinger, som er utført med et politisk mål av en person. Personen handler ikke ut fra et mandat fra en gruppe. Hun skiller også terrorisme fra andre forbrytelser med å si at ondskapen, eller forbrytelsen, drives av et ideologisk motiv. En terrorist er ute etter å få frem ideologien sin med bruk av makt og trusler. Andre kan derimot argumentere for at det dreier seg om forvirrede hjerner og ikke ideologi. En soloterrorist handler alene, og det kreves en helt spesiell personlighet for å utføre en terrorhandling uten noen form for støtteapparat rundt seg. Dette er nok en av grunnene til at det er lettere å forstå at en person som lever i et miljø der ekstreme handlinger blir sett på som aksepterte utfører terror (Skoglund, 2013a, s.44-46). Jeg har valgt som Skoglund gjorde i boken *sinte hvite* men å også ta med terrorhandlinger som er begått av to eller tre enkeltpersoner som ikke er knyttet til en gruppe (Skoglund, 2013b, s.14).

Ifølge Hillestad så er det funnet psykososiale svikt hos flere soloterrorister. Dersom vi også ser på skoleskyting som soloterrorisme ser man at det ofte er fravær av en ideologi. Det man da ser som går igjen hos gjerningspersonene er psykiske problemer, dårlig psykososial fungering og tidligere traumatiske opplevelser (Hillestad, 2014, s.47).

Skoglund har sett på studien som er utført av Kathleen Puckett rettet mot soloterrorisme. Det Puckett fant i undersøkelsen sin var blant annet at flere soloterrorister har forsøkt å bli medlem av ekstremistorganisasjoner, men ikke har lyktes. Hun så også at ni av ti personer i studien slet med forholdet til kvinner. Til tross for at de var heterofile og hadde en interesse

for kvinner. Selv om ikke alle i studien hadde en historie innenfor psykiatrien så hadde alle sosiale problemer, og klarte heller ikke tilknytte seg ekstreme grupper som delte deres ideologier (Skoglund, 2013a, s.48-50).

Skoglund drar paralleller fra den amerikanske undersøkelsen til hva vi vet om nordiske soloterrorister som Breivik, Ausonius og Mangs. Breivik gjorde flere forsøk på å komme i kontakt med ekstreme grupper og bloggeren fjordmann men ble avvist av alle. Han endte derfor opp med å lage et eget fiktivt terrornettverk. Han hadde mange av de samme meningene som gruppene og personene han tok kontakt med men ble avvist da han hadde et spesielt vesen og ikke appellerte til andre. Hvis vi ser tilbake på de tre nordiske soloterroristene som jeg nevnte tidligere i avsnittet slet alle med å inngå romantiske forhold til kvinner (Skoglund, 2013a, s.51)

I boken sinte hvite menn definerer Skoglund soloterrorisme som en voldshandling eller trusler om en voldshandling med et politisk mål, som er begått av enkeltpersoner uten et mandat fra en gruppe (Skoglund, 2013b, s.14). Av 101 skoleskytinger fra 1974-2007 var det kun fire kvinnelige skytere. Skoglund skriver det at soloterrorister så å si utelukkende er menn. Det første argumentet Skoglund kommer med er å vise til drapsstatistikken som også viser til at det er flest menn som begår mord. Hun viser også til at kvinner generelt er mer relasjonelt orienterte enn menn. Menn har ofte lettere for å ta kontroll og handle alene, de har mer tro på seg selv. Hvis man ser på psykiatriske diagnoser som er vanlige hos soloterrorister ser man også her et skille med at disse diagnosene er mest utbredt blant menn. Herunder kommer diagnoser som dyssosial personlighetsforstyrrelse mens det hos kvinner oftere er psykiatriske diagnoser som depresjon, angst og fobier, som er diagnoser som rettes innover. Det er også mer rusmisbruk blant menn enn kvinner. Det at menn gjennom oppveksten og i militæret får mer erfaring med skytevåpen og eksplosiver kan også være med på å være utslagsgivende (Skoglund, 2013b, s.154-156). Jeg ønsker å poengtere at selv om det er betydelig mer menn som utfører soloterrorisme er det viktig å ikke utelukke kvinner.

Kvinnehat er ofte et bimotiv eller hovedmotiv blant soloterrorister. Dette er nevnt av flere forskere som jeg har nevnt ovenfor. Soloterroristen formulerer ofte dette som antifeminisme. Herunder kan det komme argumenter som at kvinner og menn ikke bør være likestilte,

feminismen har ødelagt den naturlige ordenen, kvinnen skal være hjemme og føde barn og at kvinnen skal adlyde mannen. Hvis man ser på grupper/bevegelse som hvit makt bevegelsen så finner man lignende argumenter og en fremtredende antifeminisme, men antifeminisme er ikke begrenset til denne bevegelsen og ideologien. Personer som blir soloterrorister har ofte problemer med kvinner. Her finner de en ideologi og forklaring på dette, som skylder på kvinnene og ikke dem selv (Skoglund, 2013b, s.143-145).

Skoglund kommer med et viktig poeng når hun skriver det at ideologi ikke kan forklare alt. Det er fåtallet av personer som yter hatefulle og ekstreme meldinger på nettet som faktisk utfører en terrorhandling. Hun peker på det at en mulig forklaring er det at en soloterrorist må ha en større grad av empativikt. Et annet argument er at en soloterrorist må ha lite å miste, i form av familie, venner o.l. da de antagelig vil bli fengslet og i noen land muligens få dødsstraff i etterkant av ugjerningen. Da narsissisme er en utbredt psykiatrisk diagnose blant soloterrorister er det neste poenget til Skoglund også viktig. Hun kaller det et narsissistisk raseri, der soloterroristen føler at han har en rett til å utføre ugjerningen. Han kan ha blitt såret eller ydmyket og søker derfor hevn. Han vender de vonde følelsene over på offeret og gjør slik en følelse av hjelpeløshet om til mestring (Skoglund, 2013b, s.156-158).

4.2 Frykt og vold

Frykt og ondskap går hånd i hånd, og frykt er ofte en underliggende grunn og en sterk motiverende årsak til ondskap. Ofte utføres ugjerninger fordi overgriperen/individet føler seg maktesløs, hjelpeløs og gjerne overgitt. Frykt er en følelse som alle mennesker har og kommer til å oppleve, og i mange situasjoner kan det redde liv. Derimot kan det også føre til aggressivitet som ofte kan oppleves som eneste måten å håndtere redsel på. Ulike situasjoner som kan utløse frykt hos mennesker er frykten for å bli utsatt for vold, bli utestengt, ensomhet, ikke være gode nok, miste posisjon og/eller frykt for å tape ansikt. Mennesket kan også føle på noe som Lagrange ifølge Heberlein kaller avledet redsel. Dette er en frykt for miste noe betydningsfullt, ut fra en usikkerhet rundt ulike farer som kan oppstå når som helst og uten forvarsel. Usikkerhet og frykt kan gi en lavere livskvalitet hos mennesket, Heberlein påpeker det at Bauman sier at manglende tillit oftere utløser en opplevelse av sårbarhet og hjelpeløshet enn faktiske trusler. Individet har liten tro på omgivelsene sine, og sine evner til å beskytte seg mot ulike farer (Heberlein, 2011, s.263-266).

Heberlein skriver det at ifølge kjønnsforsker Ingemar Gens kan det å si til en ung mann «du tørr ikke» drive dette individet til å gjøre nærmest hva som helst. Frykten for å bli utestengt og tape sin sosiale plass i hierarkiet kan drive et individ til å delta i situasjoner som individet i utgangspunktet føler seg utilpass med. Herunder er det frykten for å være ensom, tape egen identitet og det å være usikker på seg selv uten vennene rundt seg som er utslagsgivende. Dersom et individ føler seg mislykket og utilstrekkelig kan dette føre til en følelse av skam, som ofte fører til en reaksjon med vold. Vold blir ofte brukt som en strategi for å gjenopprette stoltheten hos spesielt unge menn fra mindre privilegerte grupper. Denne gruppen er spesielt utsatt for å bruke vold som strategi da de ikke har penger, eiendeler eller makt for å bruke til å hevde sin sosiale posisjon i samfunnet (Heberlein, 2011, s.267-268).

Vold bidrar til ondskap, da vold ofte har onde konsekvenser. Selv om vold ofte kan ha gode grunner som er lett for mennesker å forstå, unnskylder ikke dette handlingen som gir onde konsekvenser. Derimot kan det hjelpe oss til å forstå, noe som er viktig dersom man skal klare å begrense, forebygge og forhindre ondskap i verden (Heberlein, 2011, s.268).

4.3 Massemord

Nørbech, Nørbech og Teigset skriver det at et massemord kan forklares med et villet drap på fire eller flere mennesker på samme sted og innenfor en kort tidsperiode. Når det er et enkeltindivid som utfører masse mordet kalles personen for masse morder. Et massedrap blir kalt terrorisme dersom masse morderen har en politisk eller religiøs ideologi som motivasjon for masse mordet. I land som ikke er i krig er det hovedsakelig menn som begår masse mord, selv om det er noen få eksempler på kvinner som har begått masse mord. Det er også snevret inn til å enten være en ung mann rundt 17 år eller en mann i slutten av 30- årene. Disse to periodene i livet til en mann er ekstra sårbare og risikoen for å utvikle en rekke psykiske lidelser er økt i disse periodene. I 17-års alderen skjer det mange endringer i livet. Man må ta stilling til flere ulike utfordringer som det å flytte hjemmefra, yrkesvalg, finne en partner og denne fasen handler om hvem man vil bli som voksen. Når man er i slutten av 30-årene stilles det ofte spørsmål med om man har lykkes med valgene sine. Om man tok riktig karrierevalg valgte riktig partner og om livet ble slik man ønsket. Hvis man ser på denne identitetsproblematikken alene ser man at det er svært få som tar livet av andre mennesker.

Dette viser at det ikke er nok å forklare et masse mord ut fra identitetsproblematikken alene. Ord som blir brukt for å forklare masse morderne er begreper som isolasjon, sosialt klønete, ensomme og svært få av dem har vært i et parforhold verken i perioden før de utførte drapene eller i perioden under utførelsen. Selv om det er få mobbeofre som ender som masse morderer så er ofte masse morderne i flere år før drapene vært utsatt for krenkelser av ulik grad, mobbing, avvisning og/eller oppsigelse. En masse morder planlegger ofte volden i forkant, og volden er kontrollert og utviser lite følelser. Dette viser til en ekstrem form for aggresjon da masse morderen utøver vold av predatorisk kvalitet (Nørbech, Nørbech og Teigset, 2011, s.6-9).

Ifølge Nørbech et.al. kaller rettspsykiateren Park Dietz en gruppe masse morderer for «pseudokommando». Denne gruppen har fellestrekk med at de i forkant av masse mordet har hatt en langvarig og intens interesse for våpen, krig og konflikt. Ofte vil man finne en samling av våpen, uniformer o.l. hjemme hos disse masse morderne (Nørbech et.al., 2011, s.10).

Da masse mord som tidligere nevnt ofte er nøye organisert, planlagt og utført er det flere fagmiljøer som mener at det er få masse morderer som har vært psykotiske før og/eller under handlingen. Derimot har rettspsykiateren John Reid Meloy funnet at psykosesyntomer finnes hos 40% av de voksne masse morderne, med symptomer som paranoide vrangforestillinger og herunder en fornemmelse av å bli forfulgt og/eller overvåket. Derimot så er heller ikke dette alene en god nok forklaring på hvorfor noen blir en masse morder (Nørbech et.al., 2011, s.10).

Artikkelen trekker frem fire sentrale trekk som er felles for masse morderer, og som er i kontinuerlig samspill. Den første faktoren er hevn. Her har masse morderen følt seg krenket og ydmyket over tid, og ønsker å ta hevn over personene som har krenket dem og gjenreise æren sin. Masse morderen har antagelig en frykt for å være et offer og utvikler angst og selvforakt. Denne angsten kan føre til et raseri og behov for gjenoppretning. Hos en masse morder vil dette videre føre til hevnfantasier som vil bli en viktig del av selvbildet. Hevnfantasiene og synet på seg selv som den ultimate kriger vil bli så altoppslukende at det å slå fra seg tanken om hevn vil bli umulig. På denne måten klarer masse morderen å projisere vonde og uønskete

tanker om seg selv over på ofrene. Slik kan han også drepe og likevel se på seg selv som god og rettferdig, og slippe å ha en dårlig samvittighet (Nørbech et.al., 2011, s.11-12).

Den andre faktoren er narsissisme. En narsissist ser på seg selv som et bedre menneske en alle andre. Det at man ser på seg selv som bedre en alle andre kan skape en følelse av at man står over lover og regler som andre må følge, så lenge man selv ser på det som nødvendig.

Massedrapsmenn vil ha en ekstrem form for narsissisme. Dette kan man se nesten uten unntak under studier av massedrapsmenn. Herunder vil berømmelse komme frem som en viktig grunn for masse mord. Dersom det utføres en stor hevnaksjon vil massemorderen få hele verdens øyne rettet mot seg, og slik skrive seg inn i historien (Nørbech et.al., 2011, s.12-13).

Den tredje faktoren Nørbech et.al. tar opp er paranoia. Paranoia går ut på at massemorderen kjente på en frykt og opplevelse av at andre kom til å ødelegge for, skade eller i verste fall drepe dem i forkant av massemordet. Dette er en frykt som er dratt ut av proporsjon av massemorderen, selv om frykten ofte har rot i reelle erfaringer. En massemorder som lider av paranoia vil lett mistolke andre personers handlinger som truende. Forskning viser til at massemordere ofte er overbevist av at noen er ute etter å drepe dem i forkant av massemordet. De vil vri all informasjon til å passe deres tolkning av verden, og ser bort fra informasjon som vil motbevise deres overbevisning. En paranoid person vil se alt i verden som enten godt eller ondt, det finnes ingen middelveg. Paranoia utvikles ofte på bakgrunn av tidligere opplevd nederlag, avvisning og/eller ydmykelse. Disse følelsen vil massemorderen reflektere over på «fienden» for å beskytte seg selv (Nørbech et.al., 2011, s.13-14).

Den fjerde og siste faktoren er Sosial/emosjonell isolasjon. Dette punktet er spesielt relevant for en massemorder/soloterrorist. Her ser man en oppvekst full av konflikter og sosiale vansker både innad i familien og utenfor. Her skapes en følelse av å bli utstøtt fra samfunnet. Dette har ført til utvikling av en væremåte og holdninger som vil støte samfunnet enda lenger bort. Dette skaper en ond sirkel som igjen vil føre til enda større sosiale vansker. Uten et sosialt nettverk er det lett å søke til en fantasi der det er mulig å omgjøre nederlag til seier, og hevne tidligere opplevde krenkelser. Hevnfantasiene kan bli seksuelt motivert da man ikke har nærhet/intimitet med andre mennesker (Nørbech et.al., 2011, s.14).

Selv om jeg her går gjennom likheter blant en massedrapsmann/soloterrorist er det som forfatterne påpeker alltid viktig å legge til at alle må ses på ut fra deres egne livserfaringer og deres unike måte å oppleve seg selv og verden (Nørbech et.l., 2011, s.14).

4.4 Lone Wolf Terrorism

Spaaij har i boken «understanding lone wolf terrorism» brukt data fra England, Tyskland, Frankrike, Spania, Italia, Polen, Nederland, Danmark, Sverige, Tsjekkia, Portugal, Russland, Australia, Canada og USA. Han bruker begrepet «ensom ulv» om soloterrorister. Han forklarer det å være en ensom ulv ut fra tre hovedfaktorer. Den første faktoren som spiller inn vil være at den ensomme ulven opererer alene. Den ensomme ulven har ingen tilhørighet til ett terrorist nettverk eller gruppe. Til slutt så fremhever han at den ensomme ulvens handlingsmønster blir bestemt uten noen innvirkning fra utsiden eller ut fra et hierarki (Spaaij, 2012, s.16).

Spaaij trekker også frem fire hovedproblemer i det å skille terrorisme fra en ensom ulv fra andre typer terror og annen kriminalitet.

1. Det første problemet springer ut fra biologi. Hvis man ser på biologien så ser man at ulver lever i flokk. En ensom ulv er en ulv som har forlatt flokken for å starte sin egen flokk, eller bli med i en ny flokk. Den ensomme ulven trives alene og holder en lav profil, men de fleste er bare på egen hånd en kort periode. Hvis man ser på fenomenet ensom ulv ut fra slik det her er ment å bli brukt ser man at en soloterrorist ikke nødvendigvis ønsker å starte eller bli en del av en gruppe. De har gjerne også aldri vært en del, eller kommer til å bli en del av en terroristgruppe. Begrepet ensom ulv har også blitt brukt i studier om sex forbrytere. Her brukes fenomenet for å forklare den type sex forbrytere som angriper på en impulsiv måte uten planlegging i forkant.
2. En annen utfordring med fenomenet ensom ulv er at det ikke inkluderer terror som er utført av to personer eller små seller. Enkeltpersoner som utfører terror kan ha tilknytning til andre grupper, eller være inspirert av andre. Dersom enkeltpersonen velger å bli en del av ett terrornettverk kan man ikke lenger bruke begrepet ensom ulv.
3. For å kunne bruke begrepet ensom ulv om en gjerningsmann må denne personen ha utført angrepet på egen hånd uten noen form for støtte og sympati fra andre. En ensom

ulv kan tidligere ha vært en del av ett terror nettverk men har tatt avstand fra eller blitt utstøtt fra nettverket. En grunn til at en ensom ulv velger å forlate et nettverk kan være fordi de ikke er villige til å gå «langt» nok.

4. Til slutt tar Spaaij opp at grensene rundt det å være en ensom ulv er uklare. Flere tidligere voldshandlinger har blitt utført av enkeltpersoner. Dersom grunnen til voldshandlingen er personlig hevn eller økonomisk vinning vil det ikke kalles terror. Derimot vil det bli kalt terror hvis voldshandlingen eller en trussel om voldshandling blir utført på bakgrunn av å skape frykt i samfunnet for å få frem sine politiske meninger (Spaaij, 2012, s.17-20).

Studien av de femten landene som jeg har nevnt tidligere viser til 88 identifiserte ensomme ulver som har utført tilsammen 198 angrep mellom 1968-2010, som er tilsvarende 1,8% av alle terror angrep. 40 % av alle disse angrepene fant sted i USA (Spaaij, 2012, s.27-30). Den ideologiske bakgrunnen for angrepene fra identifiserte ensomme ulver er ifølge Spaaij fordelt slik:

1. høyre ekstreme/hvit makt bevegelsen 17%
2. Islamisme 15%
3. anti abort 8%
4. Nasjonalisme/separatisme 7%

Dette viser til at den største trusselen når det gjelder ensom ulv terrorisme kommer fra høyre ekstreme miljøer, men Spaaij viser også til at det i de siste årene før boken ble gitt ut i 2012 var en økning blant ensomme ulver med en radikal islamistisk ideologi. Han viser også til at det i en av tre tilfeller ikke er mulig å fastslå ideologien til den ensomme ulven. Her viser han til tre grunner. Den første grunnen er at det kan være store avvik i informasjonen som er gitt/samlet inn. En annen grunn kan være at den ensomme ulven holder ideologien hemmelig for å ikke inkriminere seg selv. Den siste grunnen Spaaij nevner er at en ensom ulv ofte kan lage en egen ideologi med deler fra flere ulike kilder. Det er derfor vanskelig å få en ensom ulv til å passe inn i en spesiell kategori (Spaaij, 2012, s.37-39).

4.5 Totalitære ideologier

Skoglund skriver om totalitære ideologier. Dette er ideologier som i hovedsak utvikles av terrorgrupper. Der det er egne folk som tar seg av tenkning og propaganda, mens andre tar seg

av og utfører terrorhandlingen. Grupper som lager en totalitær ideologi opererer med ekstreme fiendebilder, der de dehumaniserer fienden og alle midler kan bli tatt i bruk. Ifølge Skoglund har Sørensen åtte punkter som skal være med på å forklare totalitære ideologier.

1. Den totalitære ideologien som en oppskrift på det fullkomne samfunn.
2. Alle typer eksisterende samfunn vil bli aggressivt og totalt forkastet. De dominerende liberal-demokratiske samfunnene i vesten er spesielt utsatt, ut fra historiske og andre grunner.
3. Ønsket om et totalt brudd med det bestående samfunnet.
4. Denne ideologien er den eneste sanne, og antipluralistisk.
5. En formening om at den totalitære ideologien har svaret og løsningen på alle sine problemer. Politikk og politiske ideer henger sammen med alt og kan ikke avgrenses til visse deler av samfunnet eller menneskelivet.
6. I starten av prosessen er ideologien forbeholdt en liten gruppe mennesker «eliten». Disse menneskene har vansker med å forstå hvordan verden egentlig fungerer, og de fleste lever etter en falsk forestilling.
7. Ideologien er så viktig og stor at den overgår alt annet. Alle moralske og ideologiske sperrer blir tatt bort og alle virkemidler, også vold og terror, kan bli tatt i bruk for å nå målet.
8. Dersom noen kommer i veien for å oppnå den totalitære ideologien vil de bli sett på som fiender. Herunder kommer tilhengere av ideologien, men også motstridene totalitære ideologier.

Selv om dette er noe man tydelig ser i terrorgrupper som al-Qaida ser man det også blant solo terrorister sin ideologi. Hvit-makt bevegelsen og antiislamismen er to totalitære ideologier. En totalitær ideologi trenger ikke å oppfylle alle kriteriene som nevnt ovenfor (Skoglund, 2013b, s.133-135).

Internett og sosiale medier gjør det lettere for ensomme ulver å komme i kontakt med personer og grupper med lignende ideologier som dem selv. Dårlige sosiale evner er underliggende hos mange ensomme ulver, og det å kommunisere over internett kan være lettere for dem. Internettet kan gi ensomme ulver informasjon om hvordan de kan utføre ett terrorangrep og få tak i radikalt materiale (Spaaij, 2012, s.50-56).

4.6 Tilregnelighet

Det er diagnosene schizofreni, tunge personlighetsforstyrrelser eller ulike varianter av autisme som går igjen hos soloterrorister. Av disse diagnosene er det kun schizofreni som i noen land gir fritak fra straff, men da må det som regel kunne vises til en sammenheng mellom diagnosen og handlingen (Skoglund, 2013, s.51). Jeg mener det er viktig å sette en avgrensning med tanke på om personen blir regnet som utilregnelig når den straffbare handlingen blir utført. Dette med bakgrunn i at personen ikke kan straffes dersom han/hun for eksempel var psykotisk i gjerningsøyeblikket. Straffeloven i Norge sier dette:

”§ 20. Tilregnelighet

For å kunne straffes må lovbryteren være tilregnelig på handlingstidspunktet.

Lovbryteren er ikke tilregnelig dersom han på handlingstidspunktet er

- a) under 15 år,*
- b) psykotisk,*
- c) psykisk utviklingshemmet i høy grad, eller*
- d) har en sterk bevissthetsforstyrrelse.*

Bevissthetsforstyrrelse som er en følge av selvforskyldt rus, fritar ikke for straff.”

(Straffeloven, 2005, §20)

Det er derimot noe som er vanskelig å vurdere. Hvis man ser tilbake på spørsmålet om tilregnelighet når det gjaldt Anders Behring Breivik og hans terrorhandling 22 Juli 2011 så ser vi hvor vanskelig dette kan være. Det ble først oppnevnt to rettspsykiatere som vurderte han som utilregnelig i gjerningsøyeblikket med diagnosen schizofreni. Dette var noe som vekke stor oppsikt og det ble oppnevnt to nye rettspsykiatere som vurderte han som tilregnelig (Skålevåg, 2016, s.196). Dette viser hvilke små marginer de arbeider med, og kan skape forvirring både blant befolkningen og de som skal avsi dommen. Skoglund trekker frem Jessica Stern som sier det at schizofrene eller sosiopater kan være drevet av politisk paranoia, ekstrem mistenksomhet, megalomani og grandiositet som er trekk som gjør dem til gode eksempler til ekstremister som ender opp som soloterrorister (Skoglund, 2013, s.50).

Spaaij henviser til Hewitt som sier det at psykologiske lidelser er sjeldne hos terrorister, men forekommer oftere blant ensomme ulver. Fire av fem av de ensomme ulvene i studien til Spaaij var diagnostisert med en personlighetsforstyrrelse. Fire av fem av de ensomme ulvene hadde også vært deprimert på et tidspunkt i livet (Spaaij, 2012, s.50).

Jeg retter fokuset mitt mot personer som i rettsaken er dømt som tilregnelige, og derfor kan stå til ansvar for handlingene sine. Hillestad skriver at det at selv om gjerningsmannen regnes som utilregnelig avviser ikke det at handlingen var ond, men han/hun kan ikke holdes ansvarlig da personen under handlingen sin ikke var «realitetsorientert» eller hadde en kognitiv forståelse for hva en gjør (Hillestad, 2014, s.7). Philip Zimbardo definerte ondskap slik «å vite bedre, men handle verre» (Heberlein, 2011, s.91).

4.7 Skoleskyttere

Langman skriver at skoleskytinger ble en del av den amerikanske kulturen på 1990-tallet, selv om skoleskytinger har eksistert mye lenger en det. Det som endret seg på 1990-tallet var derimot at skytterne var unge studenter som angrep sin egen skole (Langman, 2009, s.2).

Langman mener at skoleskyttere kan deles inn i tre ulike grupperinger. Den første gruppen kaller Langman for psykopatiske skoleskyttere. Herunder er det to ting som definerer en psykopat. Den første er ekstrem narsissisme. Dette kan føre til egosentrisme og en følelse av å være bedre og mer verdt en alle andre. De fokuserer på egne behov og viser ingen forståelse for andres. En mangel på moral er det andre som kjennetegner en psykopat. Det gjør det vanskelig å skille mellom rett og galt. Det gjør også at de ikke kjenner på verken skyld, anger eller samvittighet ovenfor ugjerninger de har gjort. Psykopater kan også ha problemer med sinnekontroll, noe som kan gjøre dem farlige da de mangler empati og moral. En høy selvtilitt gjør dem appellerende for andre, og gjør det lettere for dem og få tillit. Langman poengterer at ikke alle psykopater er sadister, men noen er det. psykopater med sadistiske trekk finner i tillegg til de psykopatiske trekkene et ønske om å ha kontroll over andre. En sadist skader andre fordi det får dem til å føle seg bra (Langman, 2009, s.21-22).

Den andre gruppen skoleskyttere er de med en psykoselidelse. Her understreker Langman at selv om en person har en psykoselidelse kan denne personen fungere i det daglige livet. Så

selv om en student går på forelesninger, gjør lekser osv. så kan denne personen ha en psykose. Langman tar opp to måter å være psykotisk på. En person kan hallusinere. En hallusinasjon kan forekomme gjennom alle sanser, og kan for eksempel involvere det å høre stemmer som ikke er virkelige. En annen måte kan være å ha vrangforestillinger, som er feilaktige forestillinger. Blant skoleskytere er den mest vanlige formen for vrangforestillinger storhetstanker. Noen skoleskytere ser på seg selv som en gudelignende skikkelse, og kan ha en følelse av at andre forsøker å skade og/eller drepe dem (Langman, 2009, s.49-50).

Schizofreni er en undergruppe av psykoselidelser som kan skape uorden blant tankene. En person med en schizofreni diagnose vil også ha problemer sosialt og med å relatere seg til andre mennesker (Langman, 2009, s.73).

Den tredje og siste gruppen Langman tar opp er de traumatiserte skoleskyterne. Herunder kommer skoleskyterne som har vokst opp under grusomme omstendigheter som i hjem med alkoholisme, vold, misbruk og flytter fra fosterhjem til fosterhjem. Å vokse opp under slike omstendigheter kan føre til utvikling av angst, depresjon, skyldfølelse o.l. som kan føre til isolasjon. Det kan utvikles paranoia og en frykt for andre mennesker. Dette gjør at en hele tiden er på utkikk mot trusler, og blir ofte selvdestruktive. Noen ganger også voldelige (Langman, 2009, s.105).

I artikkelen *Deadly Dreams* skriver Robertz at det var 101 skoleskytinger fra 1974 til artikkelen ble skrevet i 2007, og kun fire av disse var kvinner. Han sier at skoleskytere ofte fantasierer om ugjerningen i flere år, og at fantasien blir mer og mer detaljert etter som tiden går. I starten er gjerne disse fantasiene ganske uskyldige, men vil bli mer og mer voldelige, dominerende og vanskelige å motstå. Ofte slår fantasiene rot i og blir inspirert av tidligere skoleskytere. På visse internettsider blir skoleskytere gjerne hyllet som martyrer, og får opprettet fan sider. Skoleskytere blir ofte drevet av et ønske om hevn etter en opplevd krenkelse og/eller at han står over loven og har rett til å bestemme over andres liv. En skoleskyter har ofte en fortid der de har blitt mobbet og ekskludert fra klassemiljøet. De har ofte opplevd å bli utvist fra skolen og har et pessimistisk syn på fremtiden. De klarer å moralsk forsvare handlingene sine for seg selv. Selv om fantasiene ofte blir holdt for seg selv, vil de litt etter litt lekke ut til blant annet venner og sosiale medier. To år før Bosse utførte

skoleskytingen skrev han en advarsel på internett der han også spurte etter hjelp. Også noen timer før ugjerningen sendte han et selvmordsbrev til flere elever ved skolen han gikk på (Robertz, 2007, s.54-58).

5.0 Empiri: Case studier

Jeg vil her starte med å se på noen soloterrorister, herunder Breivik, Kaczynski og McVeigh for så å spisse det inn mot skoleskyterne Lepine, Hamilton, Harris, Klebold og Cho. Det er viktig å huske at det også finnes soloterrorister med andre motiver, som for eksempel de som dreper familien sin, kollegaer og Stephen Paddock som drepte 50 personer som deltok på en country festival i Las Vegas. På grunn av oppgavens omfang må jeg begrense hvor mange ulike soloterrorister jeg kan se på.

5.1 Anders Behring Breivik

Handlingene til Breivik 22 Juli, 2011 vil komme under begrepet individuell ondskap og soloterrorisme. Breivik var alene om avgjørelsene. Valgte ut ofrene på egen hånd, hvordan terrorhandlingene skulle utføres og hadde en egen ideologi som begrunnelse for hvorfor han gikk til disse ekstreme handlingene. Både fagfolk og resten av Norges befolkning har forsøkt å finne begrunnelser for hvorfor Breivik handlet som han gjorde. Det kan være vanskelig å forstå hva som drev en tilregnelelig ung gutt oppvokst på Oslos vestkant til slike grusomme handlinger (Vetlesen, 2014, s.7-10).

I forkant av terrorangrepet på regjeringkvartalet og Utøya 22 Juli 2011 skrev og postet Anders Behring Breivik et manifest på internett. Manifestet var på 1517 sider og beskriver utførelsen av terrorangrepet, dagbok og en rettferdiggjørelse av angrepet. Hovedmotivet for angrepet var å «redde» Norge og Europa fra muslimer og straffe Norge, og daværende regjering arbeiderpartiet for deres arbeid for integrering av muslimer i Norge (Spaaij, 2012, s.2).

Skoglund henviser til tidligere venner av Breivik som beskriver han som målbevisst. Han var opptatt av å tjene penger og er sta og driftig. Han har gjennom livet forsøkt å bli medlem av flere grupper. Han har hatt høye ambisjoner i disse miljøene men har blitt mobbet ut og sett på som rar. En av gruppene han forsøkte å bli en del av var FpU i 2002-2004. Han var aktiv i debattene på nettsiden deres, og allerede her ble ideene hans sett på som konspiratoriske når det blant annet kom til forholdet mellom arbeiderpartiet, pressen og overvåkningstjenestene. Ett av argumentene hans her var at de sammen skjulte sannheten om muslimer i Norge. i 2009

begynte han å arbeide mot å knytte kontakter innenfor rasistiske organisasjoner, herunder English Defence League gjennom sosiale medier. Han var også en kort stund medlem av Norwegian Defence League men ble kastet ut av lederen angivelig på bakgrunn av for ekstreme synspunkter. Andre nettsteder han forsøkte å bli medlem av var Document.no og bloggeren Fjordmann, men han ble avvist av disse også (Skoglund, 2013b, s.29-34). Han valgte til slutt å lage et fiktivt nettverk som han kalte «Knights Templar». Han utpekte seg selv som kommandør og skrøt av sin viktige rolle i organisasjonen. Han ble her en del av noe større, organisasjonen gir han noe å være stolt av og en følelse av suksess (Skoglund, 2013b, s.38-39).

Antifeminisme er også fremtredende i manifestet til Breivik. Breivik sliter med forhold til kvinner. Breivik har selv i samtale med psykiatere forklart at han hadde en kjæreste i ungdomstiden, men at han ikke har hatt tid til kjærester i senere tid. Han skriver i manifestet at kvinner burde holde seg hjemme der de skal stelle hus og oppdra barn. Han ser tilbake på 1950-tallet som en mye bedre tid. Han kobler dette opp mot «kulturmarxisme» som går ut på at politikere i dag blir påtvunget en politisk korrekt forståelse av verden, hvor homofili og porno er akseptert. Breivik fortsetter med negative kommentarer mot kvinner som at de har en erotisk kapital som de bruker for å utnytte menn. Han ønsker å gjøre frivillig abort og det å skille seg uten grunn ulovlig (Skoglund, 2013b, s.34-38).

Breivik viste ingen anger på terrorangrepet verken i retten eller i tiden etterpå. Psykiaterne forklarte også ifølge Skoglund at han ikke mistet nattesøvnen etter terrorangrepet. Etter domsavsigelsen i retten beklaget Breivik at han ikke hadde klart å drepe flere. Breivik fikk diagnosen narsissistisk og dyssosial personlighetsforstyrrelse. Han hadde ikke klart å få folk til å våkne opp med sitt syn på feminisme, arbeiderpartiet og kulturmarxisme. Han så på dette som et så stort problem, og en så ond kraft at han derfor så terrorangrepet som en nødvendig og logisk konsekvens (Skoglund, 2013b, s.40-44).

«Vold er ikke noe mål. Men vold brukes når man ikke har andre muligheter igjen. Jeg har forsøkt alle andre for å få vår stemme til å bli hørt. Men gjennom norsk presse og europeisk presse, som sensurerer alle på høyresiden, som er nasjonalister og

kulturkonservative, så er det ikke mulig å... altså fredelig revolusjon har blitt umuliggjort, og da er det kun voldelig revolusjon igjen.

Anders Behring Breivik under rettsaken i Oslo tingrett» (Skoglund, 2013b, s.46)

5.2 Timothy McVeigh

Den 19 April 1995 parkerte McVeigh en varebil med en bombe på to tonn ved siden av en føderal bygning i Oklahoma City. 167 mennesker ble drept og 684 mennesker fikk fysiske skader, i tillegg døde en sykepleier som forsøkte å hjelpe mennesker som lå i ruinene av bygningsmasser som falt på henne. 10 bygg ble ødelagt og 337 bygg fikk skader av eksplosjonen. McVeigh kom seg unna i en rømningsbil han hadde parkert noen kvartaler unna. Da han kjørte uten skilt på bilen ble han stanset av politiet, han hadde også en pistol. Han ble satt i varetekt i to døgn før han ble mistenkt for bombingene av Oklahoma City. McVeigh viste ingen anger på bombingene. Han sa derimot at han var skuffet over at ikke hele bygningen falt ned. Da det var en barnehage i bygningen som McVeigh bombet var han redd for å bli kalt for barnemorder, og at dette skulle ta oppmerksomhet fra det politiske budskapet hans. McVeigh innrømte for psykiateren sin før rettsaken at han viste om barnehagen og refererte til barna som ble drept som utilsiktede sivile drap (Skoglund, 2013b, s.73-74). Han viste heller ingen anger under henrettelsen, og henviste til seg selv som en krigsfange (Skoglund, 2013b, s.97).

McVeigh var alene om å plassere bomben i Oklahoma City men han hadde en kompis som ble dømt for medvirkning. En annen venn ble dømt for å ikke ha informert myndighetene om hva McVeigh planla. Her påpeker Skoglund at det kun var en venn som ble dømt til medvirkning (Skoglund, 2013b, s.75). Jeg vil her henvise til definisjonen som jeg har nevnt av Skoglund tidligere som sier det at soloterrorister kan inkludere samhandling fra inntil tre personer (Skoglund, 2013b, s.14).

McVeigh ønsket at advokatene skulle bruke nødrett som forsvar i rettsaken da han mente at myndighetene hadde hatt en truende adferd mot sitt eget folk. Dette ble avvist av advokaten og det ble satt en psykolog til å vurdere McVeigh. Etter mange timer med samtale og flere tester kom psykologen frem til at McVeigh hadde en over gjennomsnittet IQ, og at han ikke hadde noen form for psykisk sykdom. Psykiateren kom også frem til at McVeigh hadde gode

sosiale evner, men at han ikke viste noen tegn for anger eller klarte å leve seg inn i ofrenes lidelse (Skoglund, 2013b, s.78). Selv om McVeigh var smart og flink på skolen valgte han å slutte på den så vidt påbegynte høyskoleutdanningen da han ønsket å tjene penger raskt, og mente at han ikke trengte noen diplom for å bevise at han var smart (Skoglund, 2013b, s.83)

McVeigh hadde tidligere tjenestegjort i militæret under Golfkrigen. Han uttrykte sinne mot myndigheten for deres angrep mot Waco. Angrepet på Waco hadde skjedd to år tidligere der Amerikanske myndigheter hadde beleiret en kristen menighet og til slutt gått til angrep med stridsvogner og tåregass. Dette førte til at bygningen tok fyr og 74 mennesker døde, herunder 21 barn under 15år (Skoglund, 2013b, s. 76-79).

Barndommen til McVeigh var tilsynelatende god. Familien var ikke rik, men de hadde det de trengte, de reiste på ferier og hadde badebasseng. McVeigh hadde mange venner og blir beskrevet som sosial, morsom og oppfinnsom. Hans forhold til våpen var å skyte på blink med bestefaren under oppveksten (Skoglund, 2013b, s.81). Hans interesse for våpen og retten for å bevæpne seg økte etter hvert som han ble eldre. Han ble interessert i rasisme og «hvit makt» bevegelsen. Han leste i «The Turner Diaries» som nærmest var en oppskrift på terrorisme og hat (Skoglund, 2013b, s.84-85). Når McVeigh ble eldre mistet han kontakten med mange da han ble mer og mer ekstrem i ytringene sine, men klarte å holde kontakten med to personer. Han klarte ikke å få innpass i ekstreme grupperinger, og mente at hans egen ideologi var den mest oppriktige (Skoglund, 2013b, s.96-97).

Han hadde et hat mot mobbere da han en gang under oppveksten hadde opplevd å bli slått av en gutt som var mye større enn han, noe som hadde ført til at han løp for å gjemme seg og gråt. Dette er en hendelse han snakket om som voksen, og som tydelig hadde sterk innvirkning på han (Skoglund, 2013b, s.81-82).

Foreldrene skilte seg når McVeigh var 16 år, noe som psykiaterne ifølge Skoglund påpekte at hadde mer innvirkning på han en han ville innrømme. Han mente det at grunnen til skilsmissen var at begge foreldrene jobbet. I tiden før skilsmissen kranglet foreldrene mye og McVeigh drømte seg da inn i en tegneserieverden, der han skapte og fantaserte om en superhelt rolle som han laget til seg selv (Skoglund, 2013b, s.82).

5.3 Ted Kaczynski

Kaczynski sin «karriere» som soloterrorist varte i 17 år. I løpet av de 17 årene sto han bak 16 bomber som tok livet av tre personer og skadet 23. De fleste bombene sendte han gjennom postsystemet. Alle bombene var laget av materiale som var lett å få tak i (Skoglund, 2013b, s.47-55).

Kaczynski skrev et manifest på 35 000 ord som han sendte til flere medieinstanser da han ønsket å få ut ideologien sin. Han kjempet mot det teknologiske samfunnet og venstresiden, blant annet fordi han mente at teknologien ville bryte ned samfunnsstrukturen, menneskers psyke og naturen. Han var imot venstresiden da Kaczynski mente at medlemmene her bestod av feminister, sosialister, handikapaktivister osv. Han var derimot heller ikke for de konservative da de også støttet teknologiske fremskritt. Kaczynski mente at problemet var så stort at han ikke hadde noe annet valg enn å skape en revolusjon. Manifestet ble publisert og da gjenkjent av broren og konen som fikk en privatetterforsker til å undersøke det og deretter FBI (Skoglund, 2013b, s.55-58). I et utdrag fra manifestet skrev han ifølge Skoglund

«Om vi aldri hadde gjort noe voldelig og hadde sendt inn denne teksten til et forlag, ville de antagelig ikke antatt den. Om den hadde blitt antatt og publisert, ville den antagelig ikke tiltrukket seg mange lesere, ettersom medienes underholdning er morsommere enn å lese et edruelig essay. Selv om teksten skulle få mange lesere, ville de fleste av disse leserne raskt glemme hva de hadde lest fordi hjernen er overfylt av den mengden materiale mediene eksponerer dem for. For å få budskapet ut til offentligheten med et håp om å skape et varig inntrykk, må vi drepe folk» (Skoglund, 2013b, s.46).

Kaczynski forsøkte ved flere anledninger å komme i kontakt med radikale organisasjoner men ble avvist. Han laget en oppdiktet organisasjon som han kalte «Freedom Club», der han var eneste medlem. Han hadde ifølge Skoglund et sterkt ønske om kjæreste, men han slet med å få kontakt med kvinner. Han skrev i notatene at han aldri hadde hatt seksuell kontakt med en kvinne. Han ble sparket fra en jobb i 1979 på grunn av upassende oppførsel mot en kvinnelig sjef (Skoglund, 2013b, s.59-64).

Skoglund skriver at Kaczynski hadde en god oppvekst. Familien hadde en beskjeden økonomi, og moren vurderte å få han med i et forskningsprosjekt for autistiske barn da han lekte dårlig med jevnaldrende. Han lekte ved siden av dem istedenfor å samhandle med dem. Han var derimot svært smart og hoppet over et klasstrinn på barneskolen. Han slet med å få venner og ble mobbet. Han hoppet over enda et klasstrinn i 11 klasse. Skoglund skriver at en lærer og en klassekamerat forteller at han hadde venner da det var en gruppe der de ekstra begavede elevene var sammen (Skoglund, 2013b, s.48.50).

16 år gammel startet han på Harvard. Her var han med på et forskningsprosjekt som ble ledet av psykolog og personlighetsforskeren Henry A. Murray. Kaczynski og de andre forsøkspersonene ble utsatt for store psykologiske påkjenninger som i dag blir sett på som etisk tvilsomt. Dette ble gjort for å se hvordan forsøkspersonene reagerte på psykisk trakassering. Under oppstarten av eksperimentet undergikk Kaczynski psykologiske tester som evaluerte han som psykisk frisk. 200 timer inn i prosjektet hadde han den høyeste scoren på alle skalaen som viste til at han var svært mistilpasset. Han fullførte en doktorgrad i matematikk (Skoglund, 2013b, s.50-51).

Kaczynski arbeidet i to år for å tjene penger for å flytte til en enkel hytte i Montana uten innlagt vann, strøm og ønsket å leve et selvbergingsliv. Han levde ganske isolert men hadde noen naboer på besøk og besøkte av og til biblioteket i den nærmeste byen. Kaczynski sitt ideelle samfunn er uten teknologi, multinasjonale bedrifter og organisasjoner. Han ønsket at samfunnet skulle bestå av mindre grupper, være primitivt og menneskene skulle ha full personlig frihet (Skoglund, 2013b, s.51-58).

I forkant av den psykiatriske vurderingen gjort etter arrestasjonen hadde Kaczynski aldri vært diagnostisert eller innlagt for psykisk sykdom. Han hadde derimot hatt noe sporadisk kontakt med psykisk helsevern da han fantaserte om å bli en kvinne, noe som krevde en henvisning fra psykolog for å få utført. Han gjennomførte aldri dette. Han kontaktede senere det psykiske helsevesenet da han slet med søvnløshet og ønsket hjelp til hvordan han kunne få kontakt med kvinner. Ifølge Skoglund fortalte Kaczynski om episoder der han var deprimert og om selvmordstanker. Skoglund skriver også det at Johnson som utførte den psykiatriske

evalueringen av Kaczynski etter arrestasjonen vurderte han til å være kompetent nok til å representere seg selv, men han fikk diagnosen schizofreni som var i remisjon og paranoid personlighetsforstyrrelse med unnvikende og dyssosiale trekk (Skoglund, 2013b, s.63-67).

5.4 Marc Lepine

Marc Lepine utførte et angrep på et universitet i Montreal, Canada. Dette var motivert av antifeminisme. Han gikk inn i klasserom der han ba kvinnene og mennene om å dele seg for deretter å skyte mot kvinnene med forklaringen at de var feminister. Han var iført jaktklær og hadde med seg en rifle og en jaktkniv som han brukte i angrepet. Tilsammen døde 14 kvinner og Lepine selv. 12 kvinner og fire menn ble skadeskutt (Skoglund, 2013b, s.146-147).

Foreldrene gikk fra hverandre når Lepine var 12 år gammel. Frem til da hadde faren både psykisk og fysisk mishandlet både moren og han, og familien flyttet ofte. Etter skilsmissen bodde barna hos moren. Da moren måtte jobbe mye bodde de hos andre familier i ukedagene, og de traff henne kun i helgene. Lepine ble mobbet under oppveksten, både på skolen og av søsteren. Søsteren mobbet han gjerne offentlig for akne problemene hans og det at han ikke hadde kjæreste. Dette gikk tilsynelatende så innpå Lepine at han ofte fantaserte om at hun døde, og på et tidspunkt arrangerte han en falsk begravelse for henne. Han ble mobbet for sitt uvanlige navn som var Gamil Rodrigue Liass Gharbi, som fikk han til å bytte navn til Marc Lepine (Parker, 2015, s.17-20).

Moren ønsket en mannlig rollemodell for sønnen og fant en mann gjennom et program i Montreal kalt «Big Brother». Dette var en positiv periode i livet til Lepine der han fant noen interesser, og varte i rundt 2 år. Etter to år ble kontakten stoppet da han som skulle være en rollemodell ble anklaget for å ha misbrukt flere barn. Til tross for at dette ble benektet av både rollemodellen og Lepine selv så fikk de ikke opprettholde kontakten (Parker, 2015, s.20).

Ifølge Parker følte Lepine seg aldri komfortabel rundt kvinner, men han ønsket en kjæreste. Hans hat for feminister var et vanlig tema i samtale med både menn og kvinner. Han hatet karrierekvinner, og mente de stjal jobber som var ment for menn. Kvinner hørte til i hjemmet, for å ta vare på familien (Parker, 2015, s.24).

Lepine viste stor interesse for krig og våpen. Parker henviser til at Lepine var besatt av Adolf Hitler og 2 verdenskrig. Han så på voldelige filmer og forsøkte å melde seg inn i militæret når han ble 17år. Ifølge militæret ble han ansett som uskikket for jobben, men Parker skriver det at Lepine selv sa at han ble avvist på bakgrunn av en antisosial opptreden (Parker, 2015, s.21).

Lepine studerte i 1 år og hadde arbeid, men kollegaene beskrev han ifølge Parker som nervøs, hyperaktiv og umoden. Han fikk sparken med begrunnelsen dårlig oppførsel og forsømmelse av arbeidsoppgaver. Lærerne på studiet derimot mente han arbeidet bra, men Lepine sluttet på studiene uten noen forklaring og uten vitnemål. Han tok opp igjen studiene men klarte aldri å få alle kursene han trengte for å studere på universitetet. Han la skylden over på kvinnene som han mente tok jobber fra mennene (Parker, 2015, s.22-25).

Lepine utga ikke noe manifest men skrev et selvmordsbrev som han hadde i jakkelommen, og som var adressert til to venner. I dette brevet sto det at han utførte voldshandlingen for politiske grunner. Han skrev at feminister alltid gjorde livet hans vanskelig. Han listet også opp 19 navn som var feministiske mål (Parker, 2015, s.39-42)

5.5 Thomas Watt Hamilton

Hamilton drepte seksten barn og to voksne (inkludert seg selv) 13 mars 1996, på en grunnskole i Dunblane. Ifølge Aylward ble Hamilton beskrevet som ensom. Han var ugift og bodde alene. Han hadde ikke arbeid og hadde opparbeidet seg gjeld, til tross for at han tidligere hadde styrt flere bedrifter. Han hadde også styrt noen gutteklubber der det ved flere anledninger ble reist mistanke om pedofili. Han utviste her en gammeldags måte å disiplinere guttene på, samt han tok bilder av dem under gymtimene der de kun hadde en svart shorts på seg (Aylward, 2012, s.151-154). Hamilton hadde lav toleranse for tilbakemeldinger og forslag på hvordan han drev gutteklubbene (Cullen, 1996, 5.5).

Dagen han skjøt og drepte seksten barn og læreren deres på Dunblane barneskole parkerte han på utsiden av skolen for så å klippe telefonledninger tilhørende nabohusene til skolen. Han hadde med seg våpen og ammunisjon men klarte å komme seg inn på skoleområdet og inn i gymsalen uten å bli sett. Rett før Hamilton kom til gymsalen hadde det vært en samling av 1, 2 og 3 klassinger der som besto av tilsammen 250 elever, men nå var det bare en 1 klasse

igjen som skulle ha gym. Hamilton gikk rolig gjennom gymsalen mens han skjøt og drepte flere elever og læreren deres. Flere skjøt han på nært hold (Cullen, 1996, 3.2-3.4).

Hamilton fikk først et våpensertifikat i 1977 som han jevnlig fornyet, og han eide flere våpen. Det var derimot ikke tegn til at han kjøpte ammunisjon (Cullen, 1996, 6.1-6.2). Mellom 1977-1995 var det ingen tegn på at Hamilton skjøt aktivt med våpnene sine. Etter 1995 og frem til hans død var han mer aktiv og kjøpte ammunisjon ved flere anledninger. Presidenten ved den ene skytebanen som han var medlem av beskrev ifølge Cullen Hamilton som en god skyter (Cullen, 1996, 5.14-5.15).

Hamilton vokste opp under spesielle omstendigheter. I oppveksten trodde han at hans biologiske mor var søsteren hans og at hans grandonkel og grandtante var foreldrene. Han ble adoptert når han var fire år gammel. Det var moren som selv valgte dette etter å ha blitt forlatt av mannen sin. Når han ble 22 år ble han informert om dette, men moren fortsatte å oppføre seg som om hun var søsteren hans (Aylward, 2012, s.158-163).

Seks dager før Hamilton drepte seksten barn og en voksen skrev han et brev til flere ledere i samfunnet, herunder blant annet rektoren på grunnskolen i Dunblane der voldshandlingen fant sted. I brevet skrev han at han trengte hjelp fra samfunnet, men fikk ikke noe respons fra noen av mottakerne av brevet (Aylward, 2012, s.160). Sitat fra den siste setningen i brevet skrevet av Hamilton lyder slik:

«I turn to you as a last resort and am appealing for some kind of intervention in the hope that I may be able to regain my self esteem in society» (Aylward, 2012, s.160).

5.6 Eric Harris og Dylan Klebold

Eric Harris som var student ved Columbine videregående skole skrev dette:

«If we have figured out the art of time bombs before hand, we will set hundreds of them around houses, roads, bridges, buildings and gas stations, anything that will cause damage and chaos.... it'll be like the LA riots, the okahoma bombing, WWII, Vietnam...

all mixed together. Maybe we will even start a little rebellion or revolution to fuck things up as much as we can.... If by some weird as shit luck me an V survive and escape we will move to some island somewhere or maybe Mexico, New Zealand or some exotic place where Americans can't get us. If there isn't such a place, then we will hijack a hell of a lot of bombs and crash a plane into NYC with us inside firing away as we go down. Just something to cause more devastation.

- *An 11 grader*» (Langman, 2009, s.1).

Eric Harris (18år) og Dylan Klebold (17 år) skjøt og drepte 12 studenter og en lærer før de skjøt seg selv på Columbine videregående skole 20 April 1999. Begge var elever ved skolen, ble mobbet og gikk til behandling for depresjon, impulsivitet og antisosial oppførsel (Hong, Cho, Allen-Meares og Espelage, 2010, s.861). Utenom de 13 drepte ble 23 studenter skadet og i behov for tilsyn på sykehuset, og skolens eiendom ble ødelagt til en verdi av 50 millioner dollar. De var utstyrt med våpen og hjemmelaget eksplosiver. De var svært interesserte i den høyre ekstreme ideologien og nazisme (DeLisi, 2002, s.20).

Angrepet var i utgangspunktet ikke ment å være en skoleskyting men de hadde plantet bomber på skolen som skulle gå av under lunsjen i kantinen. Hadde bombene gått av hadde 660 personer blitt drept. Ifølge Langman skulle Eric og Dylan skyte elevene som prøvde å rømme fra skolen etter eksplosjonen, eller gå inn i bygget og drepe de som overlevde. De hadde også plantet bomber i bilene sine som var ment å eksplodere når blålysetatene, foreldre og media hadde ankommet. Denne forklaringen av angrepet viser til at angrepet ikke var rettet mot en spesiell gruppe mennesker, men var ment å drepe alle elevene på skolen. Herunder også medelever som ikke hadde mobbet eller hadde kjennskap til Eric og Dylan (Langman, 2009, s.30).

Eric ble diagnostisert med patologisk narsissisme, antisosiale tendenser, paranoide trekk og aggressiv adferd (Hong et.al., 2010, s.862). I Malt sin artikkel i det store norske leksikon beskrives narsissisme med at det kan føre til store sosiale problemer, i tillegg til problemer med seg selv. En person med narsissistiske trekk vil ha høye tanker om seg selv som ikke alltid er i tråd med det resultatene viser til. Krenkelse, skam, misunnelse og vansker med å forstå andre menneskers følelser er noe en person med narsissistiske trekk vil ha problemer

med (Malt, 2016). Han skrev og la ut trusler om å skyte eller sprengte en folkemengde på internett. Han gikk på medisiner og ble pålagt å gå på et sinnemestringskurs. Eric flyttet ofte i oppveksten på grunn av jobben til faren. På grunn av dette mistet han mange venner, og slet med å knytte kontakter (Hong et.al., 2010, s.862-863).

Dylan blir beskrevet som en person som var oversensitiv mot mobbing, og det å bli ydmyket. Han ble diagnostisert med diagnosen personlighetsforstyrrelse og sosial angst. Han skrev i dagboken sin at han følte seg ensom da han ikke hadde kjæreste og kun noen få venner (Hong et.al., 2010, s.862).

Foreldrene til både Eric og Dylan var tilstedeværende i livet deres. De uttrykte bekymring for en for lav våpenkontroll i USA. Foreldrene til Eric viste bekymring for de voldelige videospillene han spilte, deltok på foreldresamtaler og ga han husarrest o.l. hvis han gjorde noe galt. Uken før angrepet var Dylan og faren og så på ulike universiteter. Både Eric og Dylan viste takknemlighet overfor foreldrene, og beklaget for hva de utsatte dem for (Hong, et.al, 2010, s.865).

5.7 Seung-Hui Cho

Cho drepte tilsammen 33 personer (inkludert seg selv), og skadet 24 personer på Virginia Tech Universitetet. Han var selv student ved universitetet. Flere professorer ved universitetet, studenter og universitetspolitiet uttrykte bekymring ovenfor Cho og hans psykiatiske problemer. Han var innlagt en kort periode på psykiatrisk avdeling på sykehuset. Cho hadde en stille, reservert væremåte og en vanskelig oppførsel. Han tok et skrivekurs på universitetet og skrivemåten hans ble beskrevet som mørk og urovekkende. Under kurset skrev han kun på et dikt om kvinnetruser. Foreleseren fant også ut at han hadde tatt bilder av kvinnelige medstudenter fra under pulten og Cho fikk derfor ikke lenger være med på kurset.

Romkameratene til Cho sendte et brev til bo lederen der de uttrykte bekymring ovenfor Cho`s spesielle og truende oppførsel. Universitetspolitiet fikk også flere henvendelser fra kvinner som hadde fått uønsket e-mail fra Cho. Etter disse hendelsene ga Cho uttrykk for at han bare kunne drepe seg selv. Dette ble rapportert videre til faren som informerte universitetspolitiet. Han ble da innlagt på sykehus for en kort periode. Det er ikke dokumentert noen videre oppfølging fra universitetet etter utskrivelse (Shuchman, 2007, s.105.106). Cho slet med

selektiv mutisme som førte til at han ofte så ned, vekk, svarte med lav stemme og brukte 20-30 sekunder på å svare på et spørsmål. Han refererte ofte til seg selv som «spørsmålstegn». Han forsøkte å ta avstand fra seg selv, og laget profiler på nett under dette navnet. Manifestet han skrev før ugjerningen signerte han med navnet «Ismail Ax» (Carvalho, 2010, s.410-411).

Cho og familien var opprinnelig fra Sør-Korea og kom til USA som økonomiske flyktninger. De fikk aldri amerikansk statsborgerskap. Dette gjorde at de ikke hadde noe «hjemland». Selv om de hadde det bedre i USA enn i Sør-Korea så levde de et enkelt liv. De leide en liten kjellerleilighet som var full av mugg, og foreldrene måtte jobbe syv dager i uken på et vaskeri. Fattigdom var noe Cho skrev en del om i manifestet sitt (Carvalho, 2010, s.408-409). Et ofte gjentatt sitat fra manifestet er

«brats with their Mercedes and gold chains» (Carvalho, 2010, s.409).

Cho skrev et manifest på 23 sider som han sendte til en lokal NBC stasjon (Carvalho, 2010, s.403). Carvalho påpeker det at manifestet var gjennomtenkt og godt skrevet. Han mener at manifestet viser at Cho hadde en god politisk forståelse av «culture jamming» som går ut på å omskrive tradisjonelle sosiale forståelser av en kultur, markedsføring og symboler (Carvalho, 2010, s.411).

Carvalho mener det at Skoleskytingen på Virginia Tech var politisk motivert. Dette sier han på bakgrunn av hvordan Cho designet manifestet for å skape ulike forestillinger, tolkninger og forventninger ut fra hvordan han mente media kom til å respondere på ugjerningen (Carvalho, 2010, s.423).

5.8.0 Sammenligning

Jeg har her forsøkt å lage noen underkategorier der jeg sammenligner og ser etter likheter og/eller ulikheter blant soloterroristene/skoleskyterne som jeg har nevnt ovenfor. Jeg ser etter medvirkende årsaker, ikke en forklaring på hvorfor disse mennene ble soloterrorister. Det er viktig å huske at det kan være forskjellig motiv blant ulike soloterrorister. Realismen søker etter hvilke betingelser som er med på å utløse en handling.

5.8.1 Oppvekst og familierelasjoner

Av de tidligere nevnte soloterroristene/skoleskyterne har jeg funnet noen likheter og ulikheter. Eric Harris, Dyland Klebold, Ted Kaczynski og Timothy McVeigh hadde en tilsynelatende god barndom. De ble fulgt opp av foreldrene som viste interesse for livene deres. Her skiller Timothy McVeigh seg ut med at foreldrene skilte seg når han var seksten år gammel, og at de i forkant av skilsmissen kranglet mye noe som fikk han til å trekke seg inn i seg selv og finne opp en fantasiverden der han var en superhelt.

Breivik, Lepine, Hamilton og Cho hadde derimot en problematisk oppvekst og vanskelige familieforhold. Herunder ser man blant annet fattigdom, fravær av en farsfigur, både psykisk og fysisk vold i hjemmet og Cho slet med kulturidentiteten sin. Han var ikke en Amerikansk statsborger men familien hadde flyktet fra hjemlandet sitt Sør-Korea som økonomiske flyktninger.

5.8.2 Sosiale ferdigheter og mobbing

Her er det kun Timothy McVeigh som skiller seg ut med at han hadde mange venner i oppveksten. Derimot ble han mer og mer isolert etter hvert som han ble eldre og fikk mer ekstreme holdninger. Han klarte derimot å beholde to venner helt opp til terrorangrepet.

Breivik, Kaczynski, Lepine, Hamilton, Harris, Klebold og Cho hadde på den andre siden store sosiale problemer. Alle isolerte seg, hadde opplevd eller opplevde mobbing og utestengelse.

5.8.3 Feminisme

Herunder er Lepine en som stikker seg spesielt frem. Han gikk til angrep mot feminister som var hovedmålet hans. Han skilte kvinnene og mennene i klasserommet for så å skyte kvinnene med begrunnelsen at de var feminister.

Utenom Lepine hadde Breivik feminisme som et undermotiv. Han mente at kvinnene hørte til i hjemmet, og at alt var bedre på 1950-tallet.

Kaczynski hadde ikke feminisme som ideologisk grunnlag, men han slet med å få et forhold til kvinner selv om han hadde et sterkt ønske om en kjæreste. Han ble også sparket fra en arbeidsplass på grunn av upassende oppførsel mot en kvinnelig sjef.

Cho skrev ikke noe om feminisme i manifestet sitt, men han hadde et vanskelig forhold til kvinner. Han tok bilder av dem fra under pulten sin, og skrev et dikt om kvinnetruser på et litteraturkurs som han leste høyt for hele klassen ved flere forelesninger frem til han ikke lenger fikk delta på kurset.

Hos de fire andre har jeg ikke funnet noe om et antifeministisk perspektiv, men ingen av dem hadde kjæreste (selv om alle ønsket seg kjæreste) og slet med å skape relasjoner med kvinner.

5.8.4 Andre ideologier

Anders Behring Breivik sitt hovedmotiv var å redde Europa og Norge for en snik Islamisering.

Timothy McVeigh mente at myndighetene hadde en truende adferd mot sitt eget folk. Han var sint på grunn av myndighetenes angrep på kirkesamfunnet Waco to år tidligere.

Ted Kaczynski hadde som hovedmotiv og redde samfunnet fra det teknologiske samfunnet og venstresiden.

Marc Lepine hadde tilsynelatende kun antifeminisme som motiv, men hadde ifølge Parker en stor interesse for Hitler og 2 verdenskrig.

Thomas Watt Hamilton har ikke et tydelig politisk motiv. Han har blitt anklaget for pedofili, og hadde en stor interesse for våpen.

Eric Harris og Dylan Klebold ble mobbet. Angrepet kan ha blitt utløst av et hevnmotiv da de begge ble mobbet på skolen.

Seung-Hui Cho skrev mye om «culture jamming» i manifestet sitt. I manifestet angrep han om hva han kalte bortskjemte mennesker, og skrev en del om fattigdom.

5.8.5 Psykiatriske diagnoser

Anders Behring Breivik viste ingen anger, og mistet ikke nattesøvnen etter angrepet. Han fikk diagnosen narsissistisk og dyssosial personlighetsforstyrrelse av rettspsykiaterne som undersøkte han etter angrepet.

Ted Kaczynski hadde vært i sporadisk kontakt med det psykiske helsevesenet i årene før arrestasjonen. Blant annet for søvnløshet, ønske om å bli kvinne og for å få hjelp til hvordan han kunne få kontakt med kvinner. Etter vurdering av rettspsykiateren fikk han diagnosene schizofreni i remisjon og paranoid personlighetsforstyrrelse med dyssosiale og unnvikende trekk. Noe som skiller seg ut her er det at han var med i et forskningsprosjekt når han studerte på Harvard. Forskningsprosjektet ble utført av Henry A. Murray og blir i dag sett på som etisk tvilsomt da forsøkspersonene ble utsatt for store psykiske påkjenninger. Hvor mye dette har påvirket Kaczynski i ettertid er vanskelig å si, men jeg tenker at dette er viktig å ta med i et helhetlig bilde.

Marc Lepine ble avvist av militæret når han forsøkte å melde seg inn på bakgrunn av at han viste antisosial oppførsel.

Thomas Watt Hamilton var mistenk som pedofil, men jeg har ikke funnet noen henvisninger til tidligere psykiatriske diagnoser eller kontakt med det psykiske helsevesenet.

Eric Harris ble diagnostisert med patologisk narsissisme, antisosiale tendenser, paranoide trekk og aggressiv adferd. Han gikk på medisiner og et sinnemestringskurs.

Dylan Klebold ble diagnostisert med personlighetsforstyrrelse og sosial angst.

Seung-Hui Cho var innlagt på psykiatrisk avdeling en kort periode, da han ved en anledning sa at han bare kunne drepe seg selv. Hadde selektiv mutisme, refererte til seg selv med navnet «spørsmåltegn» og signerte manifestet med navnet «Ismail Ax».

Timothy McVeigh hadde tilsynelatende ingen form for psykiatrisk diagnose, men klarte ikke å sette seg inn i ofrenes situasjon. Psykologen som vurderte han etter ugjerningen kom frem til at han hadde gode sosiale evner.

5.9 Funn

Det punktet som stemmer best overens med stort sett alle er at de har hatt store sosiale problemer både under oppveksten og som voksne. De har på et tidspunkt blitt mobbet og holdt utenfor. Ingen av dem hadde kjæreste og slet med relasjoner til kvinner. Her var det kun McVeigh som skilte seg ut da han hadde mange venner under barndommen, men mistet de fleste når han utviklet sine høyst ekstreme meninger.

Det var kun Cho som hadde vært innlagt på psykiatrisk sykehus i forkant av skoleskytingen. Eric Harris og Dylan Klebold var ikke innlagt på sykehus men gikk til behandling. Dylan for personlighetsforstyrrelse og sosial angst. Eric for patologisk narsissisme, antisosiale tendenser, paranoide trekk og aggressiv adferd. Eric var også medisinerert og måtte delta på sinnemestringskurs. Kaczynski hadde noe sporadisk kontakt med det psykiske helsevesenet på grunn av søvnløshet, hjelp til hvordan han kunne få kontakt med kvinner samt han hadde i en periode et ønske om å bli kvinne. Han fikk ikke noen psykiatriske diagnoser eller vært innlagt på psykiatrisk avdeling. Han ble utsatt for store psykiatriske påkjenninger under et forskningsprosjekt på Harvard universitetet som han startet på som 16 åring. Hvor sterk innvirkning dette har hatt på han er vanskelig å si, men jeg tenker at som en 16 år gammel gutt kan det være vanskelig å ikke bli påvirket av slike påkjenninger. McVeigh og Hamilton har ikke noen psykiatriske diagnoser, men utviste likevel lite empati for ofrene deres. Alle klarte på en eller annen måte å dehumanisere ofrene sine, til fordel for saken de brant for.

Alle overlevde ikke angrepet, men ingen viste noen form for anger eller empati for ofrene. Verken i avhør, rettsak eller etterlatt i et manifest/brev. Ingen er regnet som utilregnelig.

Stort sett alle viste en stor forpliktelse til sin ideologi, selv om de hadde forskjellige mål og politikk de ønsket å få frem. En konklusjon kan være at soloterroristen hadde en noe mer overordnet ideologi en skoleskyterne. De fleste la igjen et manifest, brev eller dagbok der de forklarte hvilke grunner de hadde for ugjerningen, men noen er kortere en andre. Hamilton skrev et brev til flere ledere i samfunnet der han skrev at han trengte hjelp noen dager før angrepet, men fikk ingen tilbakemeldinger. De som ikke overlevde ble heller ikke avhørt, så det er noe begrenset informasjon om dem, og deres grunner for å gjennomføre et slikt grusomt angrep mot medmennesker.

5.10.0 Hvordan forebygge mot soloterrorisme/skoleskyting

For å kunne forebygge mot soloterrorisme/skoleskytinger er det viktig å ha en forståelse av menneskene som står bak dem. Alle er forskjellige men det finnes likevel noen likhetstrekk, og alle har en «grunn» for å utføre disse grusomme handlingene. Jeg har forsøkt å gi en forklaring på dette tidligere i oppgaven min med å gjøre rede for 7 ulike soloterrorister/skoleskytere. Kunne noen ha blitt stoppet dersom de fikk tidligere hjelp når det kommer til for eksempel mobbing?

5.10.1 Foreldrenes ansvar?

Hvor mye ansvar skal vi legge på foreldre når det kommer til forebygging av soloterrorisme og skoleskytinger. Ifølge Langman er folk alt for raske til å dømme foreldre, blant annet med å si at det er foreldrene som oppdro hatefulle barn. Det kan være vanskelig for foreldre å få med seg alle tegnene da ungdom og unge voksne er svært flinke til å skjule ting for foreldrene sine og leve et dobbeltliv. Likevel sier Langman det at den viktigste oppgaven for foreldre er å kjenne barna sine. Spesielt hvilke venner de har og hvilket miljø de oppholder seg i. Langman påpeker at hvor mye du skal overvåke ungdommen og de unge voksne avhenger av personen. Foreldre har ofte vansker med å se hva barnet deres er i stand til å gjøre. Her kommer også et godt poeng fra Langman at det er lett å se tegnene i etterkant.

Han tar opp Eric Harris og Dylan Klebold som begge i forkant av Columbine massakren var opptatt av, bygget og til og med sprengte ulike bomber. I dag er det lett å se tegnene, men før denne massakren hadde skjedd var det ikke like vanlig å se etter disse tegnene.

Forhåpentligvis ville foreldre som i dag tar barna sine i å lese om og bygge bomber undersøkt dette nærmere, og eventuelt skaffe profesjonell bistand. Dersom foreldre skulle bli gjort oppmerksom på trusler om vold gjort av medelever eller venner av barnet sitt er dette også noe som bør og skal bli tatt alvorlig (Langman, 2009, s.178-180).

Et annet poeng Langman tar opp er at foreldre ikke bør lyge på vegne av barna sine. Han tar opp eksempler der foreldre har løyet angående psykiatrisk sykdom i familien, og i et annet tilfelle der faren løy om at det var våpen hjemme i huset for få sønnen ut av arresten etter å ha blitt tatt med et ladd våpen i skapet på skolen. Å lyve for hjelpeinstanser som er der for å hjelpe barnet ditt vil antagelig bare gjøre situasjonen verre (Langman, 2009, s.180).

Langman tar også opp det at ingen bør få spesialbehandling på bakgrunn av hvem foreldrene er. Sønnen til politimesteren eller rektoren på skolen skal få akkurat samme behandling som alle andre (Langman, 2009, s.189-181).

Det fjerde argumentet til Langman er at foreldre har vanskelig for å godta bekymringsmeldinger fra skolen. De ønsker ikke å høre at barna deres har problemer, eller at de kan være en trussel mot andre. Dette kan føre til at bekymringsmeldinger og advarsler fra skolen kan bli oversett. Her kommer han med flere eksempler. Blant annet om Dylan Klebold som hadde skrevet en historie om en person som drepte flere studenter på en brutal måte bare noen uker før massakren. Dylan klarte å bortforklare dette til foreldrene med å si at det bare var en historie, og bekymringene fra engelsklæreren ble oversett. Dette viser hvor viktig det er å høre på bekymring fra lærere og andre utenforstående. Da det kan være vanskelig for foreldre å vite hva de skal gjøre i en slik situasjon kan de be om hjelp fra profesjonelle hjelpeinstanser (Langman, 2009, s.181-182).

Det at de fleste skoleskytinger skjer med våpen tatt fra hjemmet, besteforeldre eller andre nære relasjoner får Langman til å ta opp viktigheten av å oppbevare et eventuelt våpen på en skyte klubb der ingen andre kan få tak i dem. Selv om foreldre kan låse våpen inn der de tror det er trykt (for eksempel en safe), så vet antagelig alltid barna hvor våpenet er og hvordan de kan få tak i det. Tillit til barna bør alltid komme i andre rekke når det kommer til denne problemstillingen. Om det ikke er ditt barn som får tak i våpenet kan det være barnet til naboen osv. (Langman, 2009, s.182).

5.10.2 Ta trusler på alvor som forebygging

Vi må ta alle trusler om en skoleskyting på alvor. En av de viktigste tingene vi kan gjøre for å forhindre skoleskytinger er å lære opp elever og studenter til hva de skal gjøre dersom de hører om eller observerer noe som kan være en trussel. Det er derimot viktig å vite at dette ikke kun er studentene sin jobb. Det er alle sin oppgave å stoppe en potensiell skoleskyter. Det finnes flere eksempler på at en mulig skoleskyting har blitt stanset av tilfeldig forbipasserende. Da en notatblokk med kommentarer om fremtidige terrorangrep tilfeldigvis ble oppdaget av en tilfeldig forbipasserende på en parkeringsplass ble levert inn til myndighetene stoppet dette to studenter i å planlegge og antagelig utføre et angrep (Langman, 2009, s.183-184).

Tegninger, animasjoner, videoer eller en novelle kan ifølge Langman være eksempler på måter en skoleskyter forsøker å se for seg og øve på et kommende angrep. Dette er det viktig å fange opp, noe alle er ansvarlige for. Langman poengterer også at man ikke kan dra alle under en kam. Det er derimot viktig å se etter for eksempel navn fra virkeligheten, likhetstrekk og om morderen/gjerningsmannen i historien blir fremstilt som en gudeskikkelse. Flere skoleskytere har også lagt ut bilder av dem selv med ulike typer våpen, og/eller for eksempel videoer der de skyter på blink o.l. Slike bilder bør legges merke til og rapporteres om da de kan være viktige ledetråder for å finne en eventuell skoleskyter (Langman, 2009, s.184-186).

5.10.3 Straff som forebygging

Langman er opptatt av at studenter ikke skal straffes. Det å straffe en student for å forebygge vold er ikke en effektiv metode, og vil antagelig heller gjøre mer skade. Straff kan føre til at studenten føler seg enda mer isolert, sintere og gi et sterkere ønske for hevn. Det bør heller tas i bruk metoder som finner roten til problemet. Det er viktig å alltid huske på at en person som truer med vold og masse mord er en person i en krise, som bør møtes på en god måte. Trusler om vold og vold bør derimot ikke overses, og det bør være konsekvenser for slik adferd. Men konsekvensene bør være god profesjonell behandling og oppfølging ikke straff. Langman drar dette sammen til to hovedpoeng. Det første poenget er at en eventuell utvisning bør brukes kun i passende og nødvendige situasjoner, og ikke som en straff mot alle mulige trusler. Det andre poenget er at kun utvisning fra skolen vil ikke alene forhindre en voldshandling og mulig masse mord. En utvisning bør ikke være den eneste reaksjonen (Langman, 2009, s.186-187).

Ifølge Jonson har de fleste administrasjoner på skoler valgt seg ut tre punkter for å forhindre skoleskyting. Det første punktet er å ha uniformert politi med våpen på skolens område for slik å overvåke studentene. Det neste punktet går ut på å begrense tilgang til skolebyggene. Byggene låses og det settes inn metalldetektorer. Det tredje og siste punktet er å forberede og lære både studentene og skolens ansatte om hvordan de best kan respondere under en eventuell skoleskyting (Jonson, 2017, s.961).

5.10.4 Fysiske midler som forebygging

Langman sier det at fysiske midler som blir satt i verk som metalldetektorer, kameraer, ID-kort osv. på skoler ikke vil forhindre en mulig skoleskyting. Skoleskyttere utfører som regel voldshandlingen på sin egen skole og derfor vil ikke det at personen ikke har et ID-kort på seg forhindre personen i å komme inn på skolen. En skoleskyter vil antagelig heller ikke være redd for å bli gjenkjent eller fanget på kamera. De er klar over at handlingen deres vil bli kjent. En skoleskyter vil ikke la seg stoppe av en metalldetektor da de antagelig bare vil skyte vaktens som står der for så å gå inn på skolen. Gjerningsmannen vil antagelig heller ikke bry seg om en alarm i en metalldetektor. Om de blir oppdaget av andre elever vil heller ikke

dette gjøre noe da de antagelig er et mål for skytteren. En skoleskyter kan også velge å vente til skolen slutter for så å skyte elevene når de forlater skolen. Dette bruker Langman som begrunnelse for hvor viktig det er med forebygging og tidlig intervensjon (Langman, 2009, s.187-188). Jonson påpeker også det at uniformert personell på skoleområdet kan få skolen til å ses på som en utrygg plass, og kan føre til at studenter og ansatte ved skolene vil føle seg mer utrygge. Jonson har også flere eksempler på skoleskytinger som skjedde selv om gjerningspersonen viste at det var bevæpnet politi på området. Skoleskytingen på Virginia Tech er et av disse eksemplene (Jonson, 2017, s.962-963).

5.10.5 Forebygge med å kunnskapsgjøre studenter

Ifølge Langman kan man gjøre skoler tryggere med å lære studenter hva de skal se etter. Det er studentene som har best oversikt over hva som skjer på skolen deres. Det kan være hendelser som ikke blir rapportert på grunn av en frykt for å være en tyster. Det er viktig at studentene forstår hvor viktig det er å rapportere mistanke eller trusler om vold. Det kan redde liv. Alle studenter bør bli gjort klar over hvordan de kan rapportere mistanker og bekymringer. Utenom studentene så er det også viktig å lære lærerne og andre ansatte på skolen hvordan de skal reagere og hvordan de kan hjelpe (Langman, 2009, s.190-191).

5.10.6 Ikke la seg terrorisere som forebygging

Spaaij tar opp viktigheten av å ikke la seg terrorisere som en fundamental måte å respondere på terrorisme. Hvordan et samfunn reagerer på terrorangrepet er med på å bestemme utfallet. Dersom samfunnet reagerer slik terroristen ønsket vil terroristen ha nådd målet sitt. Terror kan ikke alvorlig true et åpent samfunn, og hvordan det fungerer. Spaaij siterer Fabian Stang som var ordfører i Oslo under terrorangrepet 22 Juli 2011.

«I don't think security can solve problems. We need to teach greater respect» (Spaaij, 2012, s.92).

Noe av det viktigste man kan gjøre for å forhindre skoleskytinger er å ha et positivt og godt miljø på skolen. Det bør være åpenhet og mulighet for å snakke med noen dersom det er

behov for det. Alle studenter bør være tilknyttet en voksen person på skolen som de kan snakke med. Studentene bør få en aktiv rolle i hvordan de kan holde skolen sin trygg. Det bør bli tatt et oppgjør mot mobbing og skapes en følelse av fellesskap og samhold. Dette kan ifølge Langman blant annet gjøres gjennom ulike programmer via skolen, som for eksempel meditasjon og å lære studentene hvordan de kan løse en konflikt på best mulig måte (Langman 2009, s.192-193).

5.10.7 Positivt skolemiljø som forebygging

Daniels og Bradley har kommet opp med en modell for trygge skoler. Det første punktet de tar opp er som Langman sier i avsnittet over viktigheten av et positivt skolemiljø. Det er viktig at studenter lærer seg gode måter å kommunisere på, hvordan de kan ta gode valg, hvordan løse problemer og konflikter, hvordan de kan bygge vennskap og ikke minst selvkontroll. Da skoleskytinger og andre store/alvorlige voldshandlinger som regel er godt planlagt i forkant er disse punktene essensielle i forebyggingen. Klarer man å ha fokus på disse punktene vil man få et positivt skolemiljø, og slik vil sjansen for en skoleskyting eller annen alvorlig hendelse bli mye mindre (Daniels og Bradley, 2011, s.89-91).

5.10.8 Krisehåndtering som forebygging

De ser også på hva de ansatte på skolene bør lære seg. Det første Daniels og Bradley nevner her er at personalet bør ta krisehåndtering på alvor. Alle ansatte bør få opplæring og trening i krisehåndtering, og skolen bør ha en oppdatert kriseplan som bør deles med politiet. Det pekes også på viktigheten av å holde seg oppdatert på utviklinger. Personalet bør få delta på årlige kurs for å hele tiden kunne utvikle seg, holde seg oppdatert og bli gode lærere. Det er viktig å ha god kunnskap om hvordan man kan forebygge uønskete hendelser slik at man kan unngå dem på en god og effektiv måte (Daniels og Bradley, 2011, s.91).

5.10.9 Felles respekt som forebygging

Det er essensielt å ha en felles forståelse for hva som er akseptert og hva som ikke er akseptert på skolen. Det er viktig at det som ikke er akseptert adferd blir håndtert likt av alle ansatte, uansett hvem studenten er. Det er vesentlig med en felles respekt mellom

studenter og ansatte, og adferd som å være respektløs mot ansatte på skolen og/eller andre studenter vil få konsekvenser. Det er viktig med ansvarlige voksne som tar ledelsen (Daniels og Bradley, 2011, s.92-93).

5.10.10 Tilhørighet til nærmiljøet som forebygging

Det å skape en tilhørighet og et fellesskap mellom skolen og nærmiljøet er en annen essensiell faktor for å unngå skoleskytinger. Dette kan blant annet gjøres med at skolen setter sammen studentgrupper- og organisasjoner som kan bidra i samfunnet. Skolen kan også bruke nærmiljøet ved å for eksempel invitere politi, brannvesen, helsevesen og andre viktige deler av nærmiljøet for å prate med elevene på skolen. Herunder kan man også ha øvelser på krisehåndtering. Sport, musikalske innslag osv. er andre måter å trekke nærmiljøet inn på skolen (Daniels og Bradley, 2011, s.93-94).

Det å kunne håndtere egne og andres følelser er viktig læring for studentene. Det å kunne uttrykke seg på en konstruktiv måte og ikke handle impulsivt er grunnleggende for en trygg skole. Dette kan blant annet gjøres med å snakke om følelser, etikk og sosiale ferdigheter i klasserommene (Daniels og Bradley, 2011, s.94).

5.10.11 Gode rollemodeller som forebygging

Som nevnt tidligere er det viktig å ha gode voksne rollemodeller på skolen. Dette er et stort og viktig ansvar for de ansatte. Det å være en god rollemodell vil ifølge Daniels og Bradley blant annet gå ut på å vise psykologisk varme, utvise positiv interesse for studentene, etablere tillit mellom ansatte og alle studentene og behandle alle med verdighet og respekt. Studentene vil utvikle en sterk tilknytting til skolen dersom de føler at de ansatte bryr seg. Det vil også øke moralen, karakterene og volds- og aggresjonshandlinger vil gå ned. Dersom studentene har tillitt til den voksne er det større sjanse for at studenten vender seg til den voksne med problemer og bekymringer for andre studenter. Dette vil skape en sosial og emosjonell trygghet for både personal og studenter ved skolene (Daniels og Bradley, 2011, s.94-96).

5.10.12 Trening i sosial kompetanse som forebygging

Det finnes flere metoder for å oppnå noen av de forebyggende tiltakene som står i avsnittene over. En spesifikk måte å oppnå mye av det jeg har pratet om ovenfor er gjennom ART som er en form for trening av sosial kompetanse. Dette er en utbredt metode både i USA og Europa. ART er en forkortelse for Aggression Replacement Training og ble utviklet av Arnold P. Goldstein som er professor ved Syracuse Universitetet i USA, senteret for forskning på aggresjon. Denne metoden blir hovedsakelig brukt blant ungdom mellom 12-20 år, men har også blitt utviklet og tatt i bruk hos blant annet barn i barnehagen, foreldre som har misbrukt barn og rusmisbrukere. Utviklingen av programmet har tatt over 30år (Gundersen, Olsen og Finne, 2008, s.8).

Teoriene som ART bygger på er operant teori, atferds modifikasjon og adferdsterapi, sosial læringsteori, kognitiv adferdsanalyse og kognitiv terapi. Goldstein ser på aggressiv adferd som en lært adferd, der vi bruker den adferden som gir positive gevinster. Hvis man ser slik på det mener Goldstein at man kan lære personer med aggressiv adferd positiv adferd som gir de samme positive gevinstene som den aggressive adferden (Gundersen et.al., 2008, s.8-9).

ART er delt inn i tre komponenter. Den første er sosial ferdighetstrening som har tre underkomponenter. Først er det sosial persepsjon som bygger på seriøs forskning som viser til at personer som sliter sosialt har en dårligere evne til å tolke sosiale signaler. Det å kunne tolke andres sosiale signaler er essensielt i samhandling med andre. Deretter kommer sosial kognisjon som bygger videre på den forrige. Sosial kognisjon går ut på å respondere på en passende måte etter å ha tolket signalene fra samspillpartneren. Dette er noe som ifølge forskning kriminelle sliter med. For å få en god sosial kognisjon er det viktig å trene på og ha erfaring fra samspill med andre i ulike situasjoner. Sosial utøvelse er den siste underkomponenten som peker på viktigheten av å kunne ha og bruke gode sosiale ferdigheter som passer inn i situasjonen. En person med atferdsvansker har ifølge forskning dårlig sosial utøvelse da de gir mindre blikkontakt og prater mindre (Gundersen et.al., 2008, s.9-10).

Den andre komponenten i ART er sinnekontrollprogrammet. Her er poenget for deltakeren å kunne kjenne igjen hva som kan utløse sinnet (både eksternt og internt), og også klare å finne passende teknikker for å håndtere det. Da det fokuseres på både fysiologiske responser, kognitive prosesser og atferdsmessige responser så skal deltakeren klare å utvikle alternative tankemønstre og å klare å redusere sinnet. I denne delen av programmet vil det vektlegges å lære selvhedvesteknikker og kommunikasjonsferdigheter (Gundersen et.al., 2008, s.10-11).

Den tredje og siste komponenten er å trene på moralsk resonnering. Denne delen av programmet bygger på teorier fra Piaget og Kohlberg. Gundersen et.al. skriver at ifølge Kohlberg så er det mulig å lære moralsk resonnering gjennom dilemmadiskusjoner. Flere studier peker ifølge Gundersen et.al. på det at det er en sammenheng mellom atferdsvansker og dårlig moralsk resonnering (Gundersen et.al., 2008, s.11).

Som nevnt tidligere finnes det flere metoder men jeg har valgt meg ut ART da jeg lærte om dette når jeg tok bachelorgraden min som vernepleier. Jeg er ART trener og mener at det er et positivt verktøy. Jeg har ikke verken tid eller plass i oppgaven min til å her gå inn på flere metoder.

5.11 The March for Our Lives

Jeg ønsker å avslutte denne delen av oppgaven med å sette lys på protestaksjonen som er kalt «The March for Our Lives», som ble satt i gang etter en skoleskyting som fant sted på Marjory Stoneman Douglas High School i USA hvor 17 mennesker mistet livet. Dette er en av mange skoleskytinger den siste tiden og studenter tok til gatene i store protester for å få endret våpenloven. Studentene krever strengere våpenkontroll, herunder strengere bakgrunnssjekker for de som ønsker å kjøpe våpen pluss forbud mot automatvåpen. Ifølge NRK er 25 000 personer blitt drept i skoleskytinger siden 1999, og 200 000 elever har vært til stede under skoleskytinger. Det vil si at store deler av denne generasjonen har vært utsatt for slike grusomme gjerninger og sier at nå er det nok (Strønen, Solvang og Magnus, 2018).

Robertz skriver det at å ha tilgang til våpen er et faresignal og muliggjør studenter som er i faresonen sin fantasi til å bli virkelig (Robertz, 2007, s.59).

Ifølge Hong et.al. er det et skytevåpen i en tredjedel av amerikanske hjem. Det er lett å få tak i skytevåpen i USA noe de fleste er klar over, også ungdommer (Hong et.al., 2011, s.863)

6.0 Drøfting

Moralen blir annerledes i nære relasjoner enn i et samspill med ukjente (Hillestad, 2014, s.93). Hvis man ser tilbake til Breiviks oppvekst og bakgrunn, og hvordan dette kan ha vært med på å sende han i den retningen han tok den dagen han bestemte seg for å utføre den grusomme terrorhandlingen på regjeringskvartalet og Utøya så ser man blant annet at han har hatt en problematisk oppvekst. Det er det dessverre mange barn som har, men de fleste blir ikke terrorister. Dette er noe som fanger min interesse. Er det likhetstrekk mellom soloterrorister som Anders Behring Breivik, Timothy Mcveigh og Theodore Kaczynski, for å nevne noen. Dersom det er likheter kan det være mulig å fange dem opp før det går så langt som det har gått i disse tilfellene? Det må selvfølgelig som jeg nevnte tidligere tas hensyn til at ikke alle som har noen eller alle av disse likhetstrekkene blir terrorister. Langt derifra kan de bli velfungerende borgere i samfunnet. Er det rimelig å tenke seg at Breivik må ha klart å moralsk begrunne handlingene sine med ideologiske meninger for å kunne utføre et slikt angrep på det norske samfunnet. Vetlesen skriver at det å kunne se bort fra det moralske ansvaret for andre mennesker og utsette dem for slike grusomheter er for den allmenne person ikke mulig å sette seg inn i. Handlingene til Breivik 22 Juli, 2011 vil komme under begrepet individuell ondskap. Breivik var alene om avgjørelsene. Valgte ut ofre på egen hånd, hvordan terrorhandlingene skulle utføres og hadde en egen ideologi som begrunnelse for hvorfor han gikk til disse ekstreme handlingene. Både fagfolk og resten av Norges befolkning har forsøkt å finne begrunnelser for hvorfor Breivik handlet som han gjorde. Hva kan drive en tilregnelelig ung gutt oppvokst på Oslos vestkant til dette er det vanskelig å forstå (Vetlesen, 2014, s.7-10).

Det at en person har hatt en vanskelig barndom kan ofte bli brukt som en forklaring for hvorfor en ugjerning har blitt begått. Derimot er det ikke nok å forklare det med en vanskelig barndom da det er mange personer som har hatt en like vanskelig- om ikke verre oppvekst og vokst opp til å bli velfungerende mennesker i samfunnet. En vanskelig barndom kan ses på som en betingelse men er ikke en tilstrekkelig forklaring. Derfor er det en mulig forklaring at det også må ligge noe biologisk og/eller politiske- ideologiske forklaringer til grunn. Da jeg ser at flere av soloterroristene jeg har skrevet om tidligere i oppgaven min har hatt en

vanskelig barndom, lite venner og ikke klart å bli medlem av noen organisasjoner tenker jeg at de må ha følt seg ensomme og isolerte fra samfunnet. Det å finne opp eller lage en egen ideologisk organisasjon mener jeg kan være med på at de «redder ansikt». Dette kan man for eksempel se hos Breivik da han laget en egen organisasjon og gjorde seg selv til kommandør. Tittelen ga han ifølge Skoglund en følelse av suksess og som at han var en del av noe større (Skoglund, 2013b, s.39). Dette kan forklares som et typisk eksempel på virkelighetsflukt. Jeg har tidligere gjort rede for speilnevrons funksjon hos menneskers empati og moral. Det er derimot ikke mulig å vise til om noen av de tidligere nevnte soloterroristene manglet speilnevroner.

Baumeister forklarer roten til ondskap ut fra fire punkter. Det første går ut på at gjerningsmannen tenker kortsiktig, her og nå (Miller, 2004, s.91). Dersom gjerningsmannen hadde klart å se lenger frem i tid og reflektere over hvilke konsekvenser ugjerningen fører med seg så ville det kanskje ha stanset ugjerningen fra å skje. Derimot så var for eksempel Breivik klar over hvilke konsekvenser handlingene hans 22 Juli 2011 ville føre med seg, men utførte dem likevel. Dette unnskyldte han med at noen måtte ta ansvar for å redde Norge og Europa fra snikislamiseringsen. For han kan det være at ideologien ble så viktig at det var det eneste som betydde noe. Konsekvensene med at han antagelig vil være fengslet for resten av livet, risikoen med å bli drept under arrestasjonen og smerten han påførte andre mennesker kom i andre rekke.

Det andre punktet handler om selvfølelse og at mennesker med narsissisme hadde lettere for å ty til vold. Volden var da rettet mot personer som hadde fornærmet dem (Miller, 2004, s.92-93). Soloterroristene som jeg har nevnt ovenfor slet sosialt og flere av dem hadde personlighetsforstyrrelser. Så ifølge Miller sier Baumeister det at dette er trekk som gjør det mer sannsynlig for dem å utføre vold, men hovedsakelig mot personer som har fornærmet dem. Dette kan være med på å forklare hvorfor skoleskyterne valgte å gå inn på skolen og skyte. Ofte var de mobbet og utstøtt sosialt. Samtidig så var ikke angrepene kun rettet mot personen som mobbet dem men rammet langt flere. Soloterroristene Breivik, McVeigh og Kaczynski sine angrep var ikke direkte rettet mot personer som hadde fornærmet dem, men de handlet ut fra ideologiene sine, hvordan de ville få mest mulig oppmerksomhet og «forsvare» samfunnet mot ulike «trusler». I forskningen til Spaaij kom det frem at fire av fem av

soloterroristene han undersøkte hadde en personlighetsforstyrrelse og hadde hatt en depressiv periode i løpet av livet (Spaaij, 2012, s.50). Dette er noe som tilsynelatende stemmer overens med soloterroristene i min oppgave. Her kan man også se til Baumeister. Som jeg har nevnt tidligere i oppgaven så sier Baumeister det at personer med høye nivåer av narsissistiske tendenser hadde et høyere aggresjonsnivå, men at aggresjonen var rettet mot personer som de følte hadde fornærmet dem (Miller, 2004, s.92-93). Dette kan være med på å forklare hvorfor spesielt skoleskyterne gikk til angrep på skoler som de selv gikk på. Da skoleskyterne gjerne hadde få eller ingen venner i tillegg til at de ble mobbet kan dette ha utløst aggresjon hos dem. Spesielt hvis de har narsissistiske trekk. Angrepene rammet derimot ikke kun mobberne men også uskyldige medelever.

Det tredje punktet går ut på at gjerningsmannen følte på en moralsk plikt mot samfunnet, og at ugjerningen ville bli tilgitt når samfunnet innså dette (Miller, 2004, s.93-95). Som jeg kom innpå i avsnittet over så tenker jeg at soloterroristene vil falle under dette punktet. En mulig konklusjon kan være at de utførte terrorangrepene fordi de ønsket å redde samfunnet fra en trussel som ingen/eller få andre så. I Vetlesen sin betraktning av psykiaternes konklusjon av Breivik sier de blant annet det at Breivik ser på seg selv som en martyr og patriot i en pågående borgerkrig (Vetlesen, 2014, s.21).

Det fjerde punktet viser til den minste gruppen, men som ifølge Millers gjengivelse av Baumeisters fjerde rot til ondskap kan føre til handlinger som er mer grusomme enn i punktene over, og det er de menneskene som liker å påføre andre smerte (Miller, 2004, s.96-98). Både skoleskyterne og andre soloterrorister som vi tidligere har sett på kan gi uttrykk for at de ikke utførte ugjerningen på bakgrunn av at de likte å se andre i smerte. Stort sett alle skrev ned tanker og forklaringer på hvorfor de gjorde som de gjorde, og så langt jeg har fått med meg så skrev ingen at de gjorde det fordi de likte å se andre mennesker i smerte. Derimot så viste alle et fravær av empati da de klarte å se bort fra lidelsene de påførte andre, hadde en interesse for våpen og klarte ut fra deres ståsted å finne et «moralsk» forsvar for handlingene sine. Dersom empatien hadde slått inn hos gjerningsmennene hadde de antagelig ikke klart å utføre slike grusomme handlinger mot medmennesker som for eksempel Breivik gjorde 22 juli 2011. Det at et menneske utvikler en empati med andre mennesker virker her å være avgjørende for ondskapsen som er rundt om i verden.

Ondskap sett ut fra realismeperspektivet vil si at ondskap finnes uavhengig av menneskets anerkjennelse av fenomenet (Nortvedt og Grimen, 2004, s.141). En mulig forklaring her vil være at dersom for eksempel et mord skulle bli begått så vil det være ondskap selv om ingen andre enn gjerningsmannen og offeret vet om det. Selv om mennesket ikke hadde anerkjent ondskap som fenomen så er handlingen ond. Ondskap av verste slag er tilsidesettelse av menneskers grunnleggende behov. En konstruktivist mener at mennesker må se og anerkjenne handlingen for at det skal eksistere. Selve grunnsteinen i konstruktivisme er at ondskap kun eksisterer fordi mennesket har konstruert det som ondskap. Noe som for meg høres usannsynlig ut. Jeg mener at ondskap er ondt i seg selv.

Ifølge Vetlesen forklarer Alford ondskap blant annet med at mennesker ønsker å flytte egen smerte over på andre (Vetlesen, 2014, s.197). Soloterroristene hadde ulike individuelle samt sosiale problemer. Alle ønsket men slet med å få kontakt med kvinner. Flere la skylden over på kvinnene. Lepine mente at kvinner stjal arbeid fra mennene og at de hørte til i hjemmet (Parker, 2015, s.24). Dette kan kanskje henge sammen med at han selv slet med å få seg arbeid, og ved en anledning fikk sparken på grunn av dårlig oppførsel og forsømmelse av arbeidet. Det at alle ønsket seg kjæreste men slet med å forholde seg til kvinner kan ha fått dem til å projisere smerten og skylden over på kvinnene. En forklaring kan være at de ikke ønsket å erkjenne sin egen skyld i at de ikke hadde kjæreste, og heller straffet kvinnene for dette på ulike måter.

McVeigh, Breivik og Kaczynski må sies å falle inn under soloterrorisme. Som Skoglund definerer soloterrorisme så hadde alle et politisk mål og tydde til voldshandlinger for å nå dem (Skoglund, 2013a, s.44). Ifølge Spaaij så er høyre ekstremisme/hvit makt bevegelsen den vanligste ideologien blant soloterrorister fulgt av islamisme (Spaaij, 2012, s.37). Hos de tre soloterroristene jeg nevner tidligere i avsnitter så har alle på en eller annen måte tatt kontakt med høyreekstreme miljøer, selv om de ikke har fått være med i gruppen/nettverket. Hos Breivik ser vi også at han utførte angrepet på regjeringkvartalet og Utøya da han skulle redde Norge og Europa fra snikislamisering. Alle handlet alene, men McVeigh hadde noe bistand fra en venn, men vennen var ikke med på selve utførelsen av hendelsen. Jeg har som tidligere nevnt sett på personer som arbeider alene eller sammen med en eller to enkeltpersoner som

ikke er medlem av noen gruppe som soloterrorisme. Skoglund benyttet seg også av definisjonen som tar med soloterrorisme som er utført av få individer (Skoglund, 2013a, s.44).

Svendsen deler den moralske ondskaper inn i fire. Den som er mest relevant for min oppgave er det tredje punktet som han har kalt Idealistisk ondskap. Herunder vil flere av de tidligere nevnte soloterrorister havne. En mulig forklaring kan være at de var klar over at det de gjorde var ondskap men de gjorde det likevel da de klarte å forsvare det med hvor viktig det var å oppnå målet. Stort sett alle mente at ideologien deres var god og at de måtte gjøre alt de kunne for å få den frem i samfunnet. Skoleskyterne er nok også under denne gruppen, men her kan det tenkes at det blir noe mer personlig da de utførte angrepet på skolen de går på, mot medelever som de kanskje har studert med siden de startet på skolen. En konklusjon kan være at angrepet her kan ha vært mer rettet mot personene som har mobbet og utestengt dem, selv om det også rammet andre uskyldige mennesker. Unntaket her er Hamilton som ikke var elev ved skolen hvor han utførte ugjerningen. En mulig forklaring på hans angrep kan være at han var pedofil. Han hadde ihvertfall mange mistanker rettet mot seg angående dette, selv om det tilsynelatende ikke er bekreftet. Det kan se ut som at Hamilton ikke hadde noen ideologi. Heller ikke de andre tidligere nevnte skoleskyterne hadde noen tydelig ideologi. En mulig konklusjon kan være at de hadde et hevnmotiv for deres utførte ugjerninger. Alle hadde blitt eller ble mobbet, noe som kan ha ført til tap av ansikt, raseri og ønske om hevn som også til slutt gikk ut over uskyldige mennesker. Svendsen peker her på det at selv om du selv tror at ideologien din er god, så betyr ikke det at den faktisk er det (Svendsen, 2004, s. 82). Derimot kan soloterroristene også falle inn under punktet om instrumentell ondskap som handler om å gjøre noe ondt for å oppnå noe godt (Svendsen, 2004, s.81-82). Breivik, McVeigh og Kaczynski kan ha sett på målet som så godt og viktig at de onde midlene som de tok i bruk ble oversett og/eller sett på som helt nødvendig.

Hvis man går over til Harris, Klebold, Cho og Hamilton som er skoleskytere så kan det være en mulig konklusjon at det ikke ser ut som om de har et like sterkt politisk budskap, men flere av dem har slitt psykisk i forkant. Herunder vil Cho skille seg spesielt ut med tanke på at han var innlagt på et psykiatrisk sykehus i forkant av ugjerningen. Harris og Klebold gikk også til behandling for ulike psykiske problemer men har tilsynelatende ikke vært innlagt på sykehus for dette. Jeg har tidligere i oppgaven henvist til Hillestad angående dette. Han skriver det at

det finnes psykososiale svikt hos flere soloterrorister, men at skoleskyttere skiller seg ut med at det ofte er fravær av en ideologi. Det som han skriver går igjen hos skoleskyttere er psykiske problemer, dårlig psykososial fungering og tidligere traumatiske opplevelser (Hillestad, 2014, s.47). De tre trekkene som Hillestad trekker frem kan være relevant og forklarende for skoleskyterne som jeg har sett på. Ifølge Spaij sier Hewitt det at psykiske problemer forekommer oftere hos soloterrorister enn terrorister som er medlem av et nettverk (Spaij, 2012, s.50).

Ifølge Heberlein henger frykt tett sammen med ondskap. Frykt kan være en god måte å respondere på da det kan redde liv. Derimot kan det også føre til vold dersom en person for eksempel er redd for å miste ansikt, posisjon og å selv bli utsatt for vold (Herberlein, 2011, s.263-266). Nørbech et.al. skriver det at det som regel er menn rundt 17 år eller menn i slutten av 30 årene som begår masse mord. Da mennene her er i sårbare perioder i livet (Nørbech et.al., 2011, s.7). Hvis man ser på mennene som jeg har valgt ut til oppgaven min kan man se at dette stemmer blant flere. Alle er menn, og har hatt sosiale problemer som antagelig har ført til alle følelsene som nevnt tidligere i dette avsnittet samt mye mer. Derimot ser man også noen unntak som for eksempel hos Kaczynski der terroren foregikk i hele 17 år. Terroren ble heller ikke utført mot noen som truet han direkte, men en mulig forklaring kan være at trusselen som Kaczynski mente at det teknologiske samfunnet utgjorde rettferdiggjorde handlingene hans. Dette kan nok også være en forklaring for Breivik sin frykt for snikislamisering av Norge og McVeigh sin frykt for myndighetene blant annet etter WACO. Derimot er det kun Kaczynski, Breivik og McVeigh som kan si om frykt var en medvirkende faktor. Et viktig argument er å påpeke at dette antagelig ikke var den eneste grunnen, men at det var flere faktorer som spilte inn på hvorfor disse tre valgte å handle slik som de gjorde. En annen konklusjon kan være at Kaczynski startet på Harvard som en 16 år gammel gutt, og han ble da med i et eksperiment der han ble utsatt for psykiske påkjenninger som i dag ses på som uetiske. Dette er en spesielt sårbar periode i livet til gutter, og jeg stiller da spørsmål med hvor stor innvirkning dette eksperimentet hadde på Kaczynski i årene som fulgte.

Hvis man ser på skoleskyterne så snakket blant annet Cho en del om de bortskjemte studentene, og han selv var oppvokst i fattigdom. Dette kan ha ført til at han ikke klarte å posisjonere seg slik som han ønsket i samfunnet eller at han følte han mistet ansikt til de

rikere og mer privilegerte personene. Lepine sitt hovedmål var feminister. Det har også komt frem at han slet med relasjoner til kvinner, noe som kan ha gjort at han følte han mistet ansikt. Alle ble utestengt og mobbet noe jeg tenker kan være en viktig grunn for å skape en følelse av frykt og sinne som kan utvikle seg til vold. Jeg ønsker også her å påpeke at det antagelig er flere grunner til at mennene handlet som de gjorde. Jeg kan heller ikke her si med sikkerhet at frykt var en underliggende årsak til handlingene deres, men for meg høres det sannsynlig ut.

Alle soloterrorister og skoleskyttere som er nevnt tidligere er dømt tilregnelige. Når det kommer til Cho er nok gjerne det spørsmålet litt ubesvart. Når jeg ser at han har vært innlagt på psykiatrisk sykehus og tilsynelatende slet med flere psykiske problemer. Det at han kalte seg selv og signerte på flere papirer med signaturer «spørsmålstegn» i tillegg til at han signerte manifestet sitt med «Ismail X» får meg også til å stille spørsmålstegn med om han var tilregnelig. Det at han drepte seg selv etter skytingen gjør at dette er vanskelig å svare på, da det blant annet ikke er mulig å spørre han og vurdere tilstanden hans under og etter skytingen. Samtidig er det få psykiske sykdommer som gjør at en person blir regnet som utilregnelig i gjerningsøyeblikket. Hvis man ser på Norges lover så er det kun dersom personen er under 15 år, psykotisk, har psykisk utviklingshemming i høy grad eller har en sterk bevissthetsforstyrrelse (med unntak av hvis bevissthetsforstyrrelsen kommer av selvforskyldt rus) som gjør at en gjerningsperson vil bli regnet som utilregnelig (Straffeloven, 2005, §20). Funnene viser tilsynelatende ikke til noe som sier at Cho faller under dette.

Vetlesen påpeker det at det i hovedsak er unge menn som dreper. At en av hovedgrunnene til dette er at de lærer seg å skjule følelsene sine i tidlig alder (Vetlesen, 2014, s.90). Betyr dette at vold kunne vært unngått dersom unge gutter lærer seg å gi uttrykk for følelsene sine på en god måte? Harris, Klebold, Kaczynski og McVeigh hadde alle en tilsynelatende god barndom. Moren til Kaczynski leste seg for eksempel opp om barneoppdragelse. Det er derimot usikkert hvor flinke familien var til å snakke om følelser. Hos de andre som ikke hadde en god oppvekst kan det å skjule følelsene sine ble en stor del av hverdagen, men i hvor stor grad dette spilte inn på deres kapabilitet til å utføre ondskapen de senere gjorde er vanskelig å si. Det er ikke garantert at det å lære seg å snakke om følelser får mennesker til å handle godt, men det gjør det kanskje lettere å sette seg inn i andres situasjon. Det å reflektere mellom godt og ondt tenker jeg er essensielt for å kunne utvikle moral og empati. Vetlesen sier det at

medfølelsen er en viktig byggestein i å gjøre godt istedenfor å påføre andre smerte (Vetlesen, 2014, s.95).

Dersom en kultur blir ond så vil det antagelig være lettere for enkeltmenneskene i denne kulturen å handle ondt. Ifølge Elone kaller Hannah Arendt dette for ondskapens banalitet og henviser til Eichman som utførte de grusomste ugjerninger mot medmennesker under 2 verdenskrig. Elone sier at Arendt forklarte at han gjorde dette fordi han ikke tenkte over hva han gjorde men bare fulgte ordrene han fikk, og at nazistene hadde klart å lage nye føringer for hva som var rett og galt (Arendt, 2006, s.xiii). Dette kan forklares med at Eichman havnet i en situasjon der han skulle gjøre en god jobb og utføre ordre uten å tenke over hva han gjorde. Derimot er det nødvendigvis ikke nok med denne forklaringen. Jeg har hørt og lest utallige historier om mennesker som levde i samme kultur under 2 verdenskrig som ikke tydde til slike ekstreme handlinger, og som derimot hjalp menneskene som ble jaktet på. Hillestad påpeker at det er viktig å se på helheten. Herunder både personlige egenskaper, psykiatriske diagnoser og samfunnsorienterte og politisk-ideologiske forklaringer (Hillestad, 2014, s.22). Det kan være noe forskjell i hvor fremtredende de forskjellige forklaringene vil være. Hos soloterroristene og skoleskyterne vil nok individuelle faktorer være mer avgjørende enn de er hos terrorister som er tilknyttet ett nettverk. Innenfor et nettverk vil antagelig sosiale faktorer spille en større rolle. Likevel ser man at soloterroristene og skoleskyterne gjerne er påvirket av andre og tidligere utførte angrep. Skoglund påpeker det at Breivik kopierte fra manifestet til Ted Kaczynski for så å skrive det inn i sitt eget manifest (Skoglund, 2013b, s.47). Så selv om de handler alene, og Breivik og Kaczynski hadde forskjellige ideologier de arbeidet ut fra, så kan det virke ut som at Breivik ble påvirket og henter inspirasjon fra Kaczynski.

Jeg har tidligere skrevet om forsøkene til Milgram og Zimbardo for å forklare hva mennesker er villige til å gjøre under ett gruppe og/eller autoritetspress. Begge disse forsøkene ser på hvordan vanlige mennesker utfører ondskap når de blir satt i en vanskelig situasjon. Hvis man her ser på Alford sin definisjon av ondskap som gleden med å skade andre, og fravær av samvittighet så vil jeg uten å fraskrive noen ansvar si at rapportene i Milgram sitt eksperiment gikk ut på at forsøkspersonene viste sterkt ubehag når de ga støtet. På den andre siden så var de klar over at de påførte en annen person smerte hver gang de ga han støt og at det siste

støtet var dødelig. Likevel så utførte de det. Disse to forsøkene ser etter min mening hovedsakelig på sosiale faktorer. Jeg har ved flere anledninger under arbeidet med masteroppgaven tenkt rundt min egen posisjon rundt dette. Hvordan hadde jeg handlet hvis jeg ble satt i slike situasjoner. Nå som jeg er klar over og har tenkt mye rundt det håper jeg at jeg hadde stått imot konformitetspresset. Derimot så er det mulig at de fleste som deltok i disse forsøkene også på forhånd hadde tenkt at de aldri kunne utføre slike grusomheter mot andre mennesker. Hvis man ser på Svendsen sitt forsøk på å forklare fenomenet ondskap ser man at det ikke var «dumme» mennesker som utførte de grusomme handlingene under 2 verdenskrig. Det var vanlige mennesker. Mennesker med utdanning og som hadde levd som nabo med jødene som de nå forfulgte (Svendsen, 2004, s.156).

Langman sier det at skoleskyttere ble en del av den amerikanske kulturen på 1990-tallet (Langman, 2009, s.3). Dette bortviser ikke at det har vært skoleskytinger før 1990-tallet, men sier noe om at det siden 1990-tallet har vært svært mange skoleskytinger spesielt i USA. Kan det være at de har blitt inspirert og motivert av hverandre? Jeg ser at de fleste gir ut et manifest eller et annet type skriftlig arbeid, bilder og/eller filmer. Jeg tenker at en student som har det vanskelig på skolen. Gjerne både sosialt og psykisk kan relatere seg til dette og få ideer om at de selv kan «hevne» seg på denne måten. Samtidig er det mange personer som leser og ser det uten å utføre en skoleskyting. Så hva som faktisk får disse unge mennene til å gjennomføre noe slik er vanskelig å forstå.

Lepine, Hamilton, Harris, Klebold og Cho er alle skoleskyttere. Her skiller Hamilton seg ut med at han var en eldre mann, og ikke student ved skolen slik som de andre var. Ideologien til Hamilton er også vanskelig å gripe tak i. En konklusjon kan være at han ikke hadde noen ideologi. Ifølge Cullen hadde han en interesse for våpen (Cullen, 1996, 5.14-5.15.). Han var også mistenkt som pedofil (Aylward, 2012, s.154). Dette er i seg selv ikke nok til å bli fanget opp av samfunnet og kategorisert som en skoleskyter. Ifølge Aylward så bodde han derimot alene og levde et isolert liv (Aylward, 2012, s.151). Hevnmotiv kan være en mulig del av forklaringen på hvorfor han handlet som han gjorde. Det at han som flere andre skoleskyttere og soloterrorister lever isolert kan gjøre det ekstra vanskelig å fange dem opp da det ikke er så mange mennesker som kan legge merke til en spesiell og/eller ekstrem oppførsel og tanker. Harris og Klebold skiller seg her ut med at de bodde hjemme og hadde et nært forhold til foreldrene sine. Dette er nok noe av grunnen til at de gikk til behandling. Men som jeg har

nevnt tidligere så uttrykte engelsklæreren til Klebold bekymring ovenfor en historie han skrev noen uker før skoleskytingen. I historien skrev han om en person som drepte flere elever (Langman, 2009, s.181-182). Foreldrene valgte å se bort fra denne bekymringsmeldingen. Det ble også antagelig ikke tatt tak i før etter flere bekymringsfulle situasjoner allerede hadde oppstått. Selv om Cho hadde lite venner så bodde han på et studenthjem sammen med andre studenter som klarte å legge merke til hans «spesielle» oppførsel, for så å informere skolen og foreldre for slik å skaffe han hjelp. Det er viktig å holde fast ved et multifaktorielt perspektiv der man ikke ser på en betingelse men på en helhetlig forklaring.

Et godt skolemiljø kan være en god mulig måte å forebygge soloterrorisme. Det er for eksempel mye mobbing i skolen. Hvem skal vi forvente at tar tak i dette? Kan vi legge noe av ansvaret på foreldrene? En mulighet er å forvente at foreldrene har et viktig ansvar for å lære barna god sosial kompetanse, verdier og moral. Derimot hvis man ser tilbake på Eric Harris, Dylan Klebold og Timothy McVeigh så ser man at de hadde tilsynelatende tilstedeværende foreldre. Foreldrene til Eric Harris gikk på foreldresamtaler på skolen og ga Eric husarrest dersom han gjorde noe galt. Dette kan vise til at foreldre har begrenset med makt ovenfor barna sine. Barn med gode foreldre kan vokse opp og bli skoleskytere. Derimot kan man si at foreldre har et ansvar for å få tak i profesjonell hjelp til barna sine dersom de skulle oppleve at de sliter. Dersom foreldre er usikre på hvordan de skal håndtere ulike situasjoner så er det viktig å finne noen som kan. Dette tenker jeg er spesielt viktig i den verden som vi lever i i dag, da det er jevnlig skoleskytinger. Spesielt i USA. Her også ser man derimot at Eric Harris og Dylan Klebold gikk til behandling i forkant av skoleskytingen. Eric Harris deltok på et sinnemestringskurs og gikk på medisiner. Fra en annen side vet jeg ikke når de startet behandlingen. Det hadde antagelig vært bekymringsfulle episoder som gjorde at de måtte starte å gå til behandling. Kunne det ha hjulpet hvis de startet med for eksempel atferdstrening som ART programmet i tidlig alder. For eksempel i barnehagen. Jeg tenker at det er lettere å endre negativ adferd jo tidligere man begynner. Ifølge Miller sier Baumeister det at med å lære og oppfordre mennesker til selvkontroll vil man kanskje kunne redusere ondskap og vold i et samfunn (Miller, 2004, s.100).

Det er et faktum at så og si alle tidligere nevnte soloterrorister og skoleskytere hadde lite eller ingen venner. De hadde heller ikke kjæreste og slet med å kommunisere med kvinner. Dette

kan være vanskelig for utenforstående å gjøre noe med da de ofte blir sett på som «sære». Mennesker og spesielt barn velger gjerne venner ut fra likheter. Det kan derimot også her være en god ide å starte tidlig med trening av sosial kompetanse, for at barna skal lære seg empati. Hvis barna klarer å sette seg inn i andres situasjon og hvordan de hadde følt det hvis det var dem som ble mobbet kunne det kanskje ha en innvirkning på miljøet på skolen. Selv om ikke alle kan være venner kan man i hvert fall unngå at noen bli mobbet og utestengt. Empatien til et menneske er ifølge Vetlesen og Nortvedt avgjørende for å utvikle og utvise moral (Vetlesen og Nortvedt, 1996, s.186). Hillestad skriver det at å ha empati for ett menneske vil innebære en genuin medfølelse for dette menneskets behov og tilstand (Hillestad, 2011, s.47). Dersom aggressiv atferd er som Goldstein sier lært kan man antagelig også lære positiv atferd (Gundersen et.al., 2008, s.8). Men jo tidligere man starter jo bedre resultater vil man antagelig få. For å utvikle empati og verktøy for aggresjonsmestring kan ART være en god metode.

Kapittelet om hvordan man kan forebygge mot soloterrorisme og skoleskyting ble avsluttet med å henvise til demonstrasjonene som ble satt i gang etter skoleskytingen på Marjory Stoneman Douglas High School i USA. De store protestene som ble satt i gang synes å vise til hva studenter og unge i dag ønsker for fremtiden. De ønsker strengere våpenlover. Hvis vi ser på soloterroristene og skoleskyterne i oppgaven min så viste alle stor interesse for våpen. Dersom det hadde vært strengere våpenkontroll kunne det tenkes at antall skoleskytinger ville gått ned. Derimot så ville det antagelig ikke ha stoppet de mer dedikerte, herunder soloterrorister som Breivik, McVeigh og Kaczynski. Det legges ut oppskrifter på internett som forklarer hvordan man kan lage en bombe ut fra hverdagslige ting som de fleste kan få tak i. På en annen side trenger man ikke å gjøre det «lett» for dem å skaffe våpnene de trenger for å begå disse grusomme handlingene. Strengere våpenkontroll kunne ha vært et essensielt middel i arbeidet mot å stanse og forebygge flere som i impuls, for eksempel etter en ekstra vanskelig dag, tyr til våpen enten for selvdrap eller for å drepe andre. Det er også flere historier spesielt fra USA der små barn finner et våpen i hjemmet, og som har et dødelig utfall.

7.0 Avslutning

Gjennom oppgaven min har jeg forsøkt å komme med flere definisjoner og forklaringer på fenomenet ondskap og individuell ondskap, herunder soloterrorisme spisset inn mot skoleskytinger. Flere har forsøkt på dette før så jeg ønsket og samle flere forklaringer på en plass der de gjerne utfyller hverandre og kan diskuteres opp mot hverandre. Fenomenet ondskap kan forklares med en ugjerning som blir begått med viten om at det vil skade andre for egen vinning.

Soloterrorisme blir begått av en person som alene ønsker å få frem egen ideologi eller andre politiske mål ved hjelp av makt, trusler om vold og/eller vold. En soloterrorist kan ikke samarbeide med andre organisasjoner eller terrornettverk, men kan være inspirert av eller ha forsøkt å komme i kontakt med eller bli medlem av et terrornettverk. Flere soloterrorister har forsøkt på nettopp dette men blitt avvist på grunn av sin spesielle væremåte, ekstreme tanker og virkemidler. En soloterrorist kan være tilknyttet en eller to personer så lenge disse personene ikke er knyttet til ett større terrornettverk. Jeg har funnet noen likhetstrekk blant soloterroristene, innbefattet skoleskyterne som jeg har skrevet om i min oppgave. Blant annet at alle var ensomme, slet sosialt og hadde blitt mobbet. Flere skrev et manifest på forhånd. Mange av soloterroristene ønsket å få frem sin ideologi og fant terror som den eneste muligheten deres for å få satt lys på sine meninger. Ondskapen de utførte ble i deres øyne antagelig sett på som nødvendig med tanke på målet de ønsket å oppnå.

Hvis man går dypere inn på soloterrorister og ser på undergruppen skoleskytere ser man mye av de samme likhetstrekkene, men her er det ofte fravær av en ideologi. Her ser man at det oftere er et hevnmotiv der gjerningsmannen ofte har blitt mobbet og slitt sosialt. Dette kan føre til flere vonde følelser som skam og en frykt for å ikke være god nok som etter hvert kan utvikle seg til vold som går utover klassekamerater, ikke kun mobberne men også uskyldige medelever. Alle tidligere nevnte skoleskytere (utenom Hamilton) gikk til angrep på sin egen skole og medelever som de kjenner. Det tenker jeg gjør begrunnelsen og angrepet mer personlig

En viktig måte man kan forebygge soloterrorisme og skoleskytinger på er å ha et godt inkluderende miljø på skolen og i samfunnet. Det er viktig å lære barn sosial kompetanse. Jeg tenker at jo tidligere man starter med dette jo bedre. Dersom det er knyttet sterke bånd mellom skole og nærsamfunnet vil det antagelig være mindre sannsynlig at en skoleskyting skulle oppstå. Både studenter og personer som arbeider på skolen må få kunnskap om hva de skal se etter, hvor de kan henvende seg for hjelp og hva de skal gjøre dersom det skulle oppstå et terrorangrep. Det er derimot viktig å alltid ha et multifaktorielt perspektiv i bakhodet og ikke få panikk dersom små hendelser skulle oppstå. Langman siterer Brenda Cumming i boken «why kids kill»:

Kids are suspended and/or expelled, sent away from us, and I think rejecting them is a huge piece of their anger and pain. Gathering them in makes more sense

- Brenda Cumming (Langman, 2009, s.177).

Jeg har tidligere henvist til Hugaas som påpeker det at alle mennesker har mulighet for å utvikle seg i en positiv retning (Hugaas, 2010, s.276). Det er viktig å tenke over, men kan være utfordrende i ekstreme situasjoner slik som terror.

For å klare å komme enda nærmere og bedre forklare gjerningsmennene måtte jeg ha intervjuet dem noe som ikke har vært mulig. Dette er derfor så nærme jeg vil komme.

8.0 Referanser

- Alford, C. F. (1997): *What evil means to us*. Cornell University Press.
- Arendt, H. (2006): *Eichmann in Jerusalem – A report on the Banality of Evil*. Penguin Books Ltd.
- Aylward, P. (2012): *Understanding Dunblane and other massacres – Forensic Studies of Homocide, Peadophilia, and Anorexia*. Karnac Books Ltd.
- Baumeister, R.F. (1996): *Evil: Inside human violence and cruelty*. New York: W.H. Freeman
- Cullen, [W. D.] (1996): *The Public Inquiri in to the Shootings at Dunblane Primary School on 13 March 1996*. The Stationary Office as. ISBN: 0 10 133862 7.
- Carvalho, E. J. (2010): *The poetics of a school shooter: Decoding Political Signification in Cho Seund-Hui`s multimedia Manifesto*. Routledge: review of Educaton/Pedagogy/cultural studies 32(4-5), 403-430. Hentet fra: <https://doi.org/10.1080/10714413.2010.510355>
- Daniels, J. A og Bradley M. C. (2011): *Preventing Lethal School Violence*. Springer New York.
- D`Cruz, H. Og Jones, M. (2014): *Social Work Research in Practice – Ethical and Political Context (2nd Editon. ed.)*. Los Angeles, Calif: Sage.
- DeLisi, M. (2002): *The Columbine High school massacre and criminal justice system response – an exploratory case study*. Elsevier science inc.
- Heberlein, A (2011): *En liten bok om ondskap*. Cappelen damm AS
- Hong, J. S., Cho, H., Allen-Meares, P. Og Espelage, D.L. (2010): The social ecology of the Columbine High school shootings. *Children and Youth Services Review*, 33(6), 861-868.
- Hillestad T. M. (2014): *Begrepet ondskap: Teoretiske refleksjoner over moralske sammenbrudd i terrors tid*. Universitetet i Stavanger
- Hillestad, T. M. (2011): *Moralske imperativ: Psykologiske og filosofiske forutsetninger for moraldannelse*. Stavanger: Tidvise skrifter, UIS
- Hillestad, T. M. (2013): *Erkjennelsespsykologi*, Oslo: Ariadne
- Hugaas, J. V. (2010): Evils place in the ethics of social work. *Ethics and social welfare*, 4(3), 254-279. Hentet fra: <https://doi.org/10.1080/17496535.2010.516115>
- Jonson, C. L. (2917): Preventing School Shootings: The Effectiveness of Safety Measures. *Victims and Offenders*, 12(6), 956-973.
Hentet fra: <https://doi.org/10.1080/15564886.2017.1307293>
- Kipper, J. (2012): *A two-dimensjonalists guide to conceptual analysis*. Ontos verlag

- Langman, P. (2009): *Why kids kill – Inside the minds of school shooters*. New York: Palgrave Macmillian.
- Malt, U. (2016): Narsissistisk personlighetsforstyrrelse. *Store medisinske leksikon*. Lest 22.05.18.
Hentet fra: https://sml.sn.no/narsissistisk_personlighetsforstyrrelse
- Miller, A. G. (2004): *The social psychology of good and evil*. New York: Guilford press
- Måseide, A. (2014): Begrepsanalyse – vegen til danning? *Norsk filosofisk tidsskrift*, 49(3-4),218-283
- Nortvedt, P. og Grimen, H. (2004): *Sensibilitete og refleksjon – filosofi og vitenskapsteori for helsefag*. Gyldendal Norsk Forlag
- Nørbech, P., Nørbech, N. Og Teigset, I. A. (2011): En masse-morder blir til – psykologien bak ekstreme handlinger. *Humanist tidsskrift for livssynsdebatt*. 4, 4-21
- Olsson, M. og Sørensen, S.(2003): *Forskningsprosessen: kvalitative og kvantitative perspektiver*. Oslo Gyldendal.
- Parker, R. J. (2015): *The Montreal Massacre - Marc Lepine. Crimes Canada – True crimes that shocked the nation*. CreateSpace independent publishing platform.
- Robertz, F. J. (2007): Deadly dreams – after a recent spate of school shootings, reaserchers are analyzing the malignant fantasies of young assassins for warning signs that could help prevent future tragedies. *Scientific american mind*. 18(4), 52-59
- Shucman, M. (2007): Falling Through the Cracks – Virginia Tech and the Restructuring of College Mental Health Services. *The New England journal of Medicine*, 357(2), 105-110.
- Seierstad, Å. (2013): *En av oss – en fortelling om Norge*. Kagge forlag AS
- Skoglund, A. (2013a): Den ensomme ulven- hva vet vi om soloterrorister. *Humanist tidsskrift for livssynsdebatt*. 1, 42-55
- Skoglund, A. (2013b): *Sinte hvite menn – de ensomme ulvenes terror*. Humanist forlag.
- Skålevag, S. A. (2016): *Tilregnelighet – en historie om rett og medisin*. Pax forlag
- Spaaij, R. (2012): *Understanding lone wolf terrorism – global patterns, motivations and prevention*. Dordrecht: Springer
- Straffeloven (2005), *Lov om straff 20 mai 2005 hefte 6*, hentet fra <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2005-05-20-28>

Strønen, A., Solvang, T. M. og Magnus, A. (2018, 24 mars): Fra dødelig skolemassakre til massedemonstrasjon mot våpen i USA. *NRK*. Lest: 11.05.18. Hentet fra:
<https://www.nrk.no/urix/fra-dodelig-skolemassakre-til-massedemonstrasjon-mot-vapen-i>

Svendsen, L. F. H. (2004). *Ondskapens filosofi*. Oslo: Universitetsforl.

Vetlesen, A. J (2014): *Studier i ondskap*. Universitetsforlaget AS

Vetlesen, A. J. og Nortvedt, P. (1996): *Følelser og moral*. Gyldendal Norsk Forlag AS.